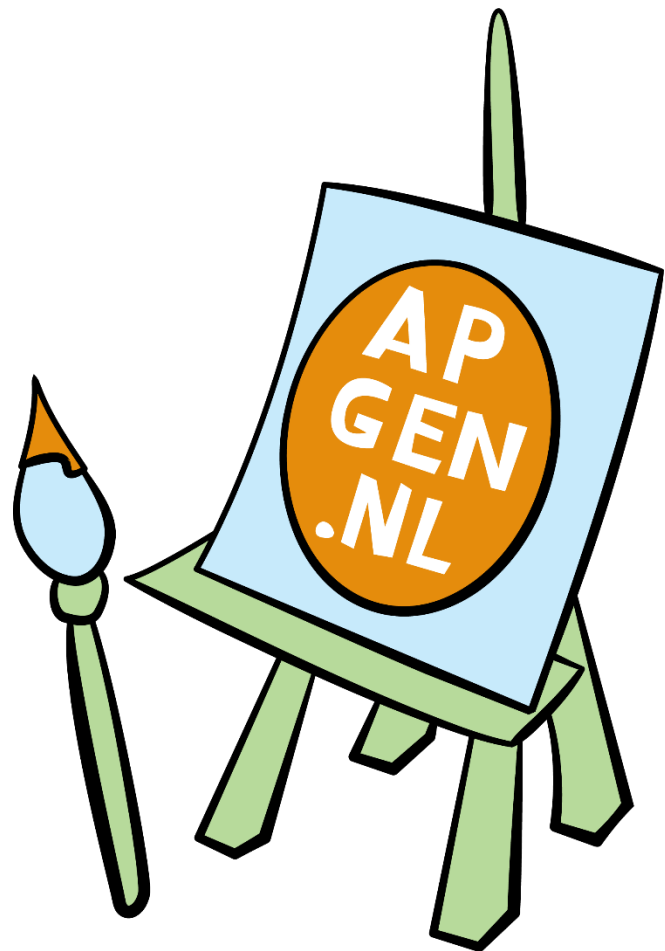

Wegwijzer participatie

Samen actief deelnemen in het Apostolisch Genootschap

Definitieve versie. 17 december 2024

Samenvatting

Doe mee en maak het verschil in het Apostolisch Genootschap!

Bij het Apostolisch Genootschap werken we elk op onze eigen manier actief en in liefde aan een menswaardige wereld. Vanuit verwondering, vertrouwen, verbondenheid en verantwoordelijkheid. Apostolisch zijn is geloven en werken. Het geeft zin aan ons bestaan en draagt bij aan ons levensgeluk. Dat geloven en werken, doen we samen.

Bij het Apostolisch Genootschap geloven we dat iedereen een stem heeft die telt. We nodigen jou als lid of sympathisant uit om actief deel te nemen en de koers van ons genootschap mee te bepalen. Jouw ideeën en initiatieven zijn essentieel voor een gevoel van gezamenlijk eigenaarschap.

Samen sterker in beleid: Jouw deelname aan de totstandkoming van onze plannen is van onschatbare waarde. Door samen te werken aan beleid, programma's en projecten, benutten we de kracht van collectieve kennis en ervaring. Via de *Relevant Gesprek* methodiek zorgen we ervoor dat jouw stem gehoord wordt en invloed heeft op belangrijke beslissingen. We creëren een duidelijke en transparante communicatie, zodat je altijd weet wat er met jouw input gebeurt.

Jouw initiatief, jouw impact: We maken graag ruimte voor jouw initiatieven. Of je nu een nieuwe activiteit wilt starten of een bestaand project wilt verbeteren, wij staan klaar om je te ondersteunen. Met een positieve en open houding helpen onze medewerkers en het bestuur je om je ideeën tot leven te brengen. Gebruikmakend van de methodiek van *De Groene Weiden* en een 'ja en'-houding, zorgen we ervoor dat jij de tools en het vertrouwen krijgt om echt een verschil te maken.

Maak deelname betekenisvol en leuk: Wij geloven dat actieve deelname belangrijk is om de ambities die we hebben te bereiken en om de beweging die we willen te maken. Actief deelnemen, stimuleren we door meedoen dan ook leuk te maken. We besteden veel aandacht aan de manier waarop we samenwerken. Van inspirerende werkvormen tot innovatieve communicatie, we streven ernaar om participatie aantrekkelijk en toegankelijk te maken.

Doe mee, denk mee, beslis mee! We maken met elkaar een sterke religieus-humanistische beweging. Jouw enthousiasme en betrokkenheid zijn de sleutel tot een bloeiend en dynamisch genootschap. Samen bereiken we meer!

Inhoudsopgave

INLEIDING	5
TOTSTANDKOMING VAN DE WEGWIJZER	5
LEESWIJZER	6
<i>Deel 1. Visie</i>	6
<i>Deel 2. Implementatie- en actieplan</i>	6
<i>Bijlagen</i>	6
Deel 1. Visie op participatie bij het Apostolisch Genootschap	
ACTIEF DEELNEMEN HOORT BIJ ONZE KERN!	8
WAT IS PARTICIPATIE?	9
ALGEMENE DEFINITIE VAN PARTICIPATIE	9
PARTICIPATIE BIJ HET APOSTOLISCH GENOOTSCHAP	9
AMBITIE PARTICIPATIE APOSTOLISCH GENOOTSCHAP	10
PIJLERS	10
UITWERKING AMBITIE PER VORM VAN PARTICIPATIE	11
a) <i>Beleidsbeïnvloedende participatie</i>	11
b) <i>Initiatieven van leden en sympathisanten</i>	13
ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN BIJ PARTICIPATIE	15
ORGANISATIEROLLEN	15
<i>Leden en sympathisanten (lidmaten)</i>	15
<i>Bestuur en Raad van Toezicht</i>	15
<i>Medewerkers landelijke organisatie</i>	16
PARTICIPATIEROLLEN	16
<i>Initiatiefnemers</i>	16
<i>Deelnemers</i>	16

Deel 2. Implementatie- en actieplan

BORGING VAN PARTICIPATIE	18
ALGEMENE UITWERKING VAN DE VISIE OP PARTICIPATIE	19
BELEIDSBEÏNVLOEDENDE PARTICIPATIE	19
ONDERSTEUNING INITIATIEVEN	19
EVALUATIE PARTICIPATIEF WERKEN	19
ORGANISATIE VAN DE PARTICIPATIE	20
PARTICIPATIE ONDERDEEL VAN PROGRAMMATEAM B&O.....	20
ORGANISATIE VAN DE PARTICIPATIE IN 2025	20
ROL VAN BORGINGSADVISEUR PARTICIPATIE.....	21
ROL VAN MASTER PARTICIPATIE	21
<i>Master Beleidsbeïnvloedende participatie</i>	<i>21</i>
<i>Master Ondersteunen van initiatieven.....</i>	<i>22</i>
BASISKENNIS	23
INFORMATIEVOORZIENING	23
KLANKBORDGROEP	24
PARTICIPATIE EN WERKPROCESSEN.....	24
ACTIEPLAN 2025	25

Bijlagen

BIJLAGE 1. OVERZICHT WERKSESSIES APRIL T/M JUNI 2024	27
BIJLAGE 2. ONTWIKKELING PARTICIPATIE BINNEN HET APOSTOLISCH GENOOTSCHAP	28
BIJLAGE 3. PARTICIPATIE IN HET PUBLIEKE DOMEIN	32
BIJLAGE 4. METHODIEK <i>DE GROENE WEIDEN</i>.....	33
BIJLAGE 5. METHODIEK <i>RELEVANT GESPREK</i>	35
BIJLAGE 6. PARTICIPATIEVALKUILEN	38
BIJLAGE 7. WERKSESSIES IMPLEMENTATIE -EN ACTIEPLAN	41
BIJLAGE 8. BORGINGSHUIS	43
BIJLAGE 9. KRITISCHE SUCCESFACTOREN BELEIDSBEÏNVLOEDENDE PARTICIPATIE	51
BIJLAGE 10. CHECKLIST EVALUATIE BELEIDSBEÏNVLOEDENDE PARTICIPATIE	52
BIJLAGE 11. CULTUURASPECTEN IN RELATIE TOT PARTICIPATIE	53
EINDNOTEN	55

Inleiding

In januari 2024 heeft het bestuur van het Apostolisch Genootschap besloten een **wegwijzer participatie** op te stellen. Deze wegwijzer geeft antwoord op de vragen:

1. Wat is de *visie* van het Apostolisch Genootschap
 - a) hoe we leden en sympathisanten¹ van het Apostolisch Genootschap kunnen betrekken bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van landelijk beleid, koerselementen en landelijke programma's?
 - b) hoe we leden en sympathisanten kunnen ondersteunen bij het ontplooiën van eigen initiatieven?
2. Hoe geven we praktisch *uitvoering* aan deze visie op participatie en wat gaan we de komende periode doen?

De visie is het participatiebeleid (deel 1 van deze wegwijzer), de uitvoering is de (praktische) uitwerking van het beleid: het implementatie- en actieplan (deel 2).

Het bestuur heeft op 28 juni 2024 een voorgenomen besluit genomen over de visie op participatie. Ze heeft het voorgelegd aan de Raad van Toezicht die dit (strategische) beleid op 19 september 2024 heeft goedgekeurd. Op 17 december 2024 heeft het bestuur het implementatie- en actieplan voor 2025 (deel 2 van de wegwijzer) vastgesteld. In 2025 begint de uitvoering van het beleid en de wegwijzer participatie.

Deze wegwijzer sluit aan bij de ambitie van het bestuur (meerjarenvisie 2025 e.v.) om te stimuleren dat zoveel mogelijk mensen meedenken, meedoen en meebeslissen bij het Apostolisch Genootschap. In het jaarplan van 2025 is de invoering van de wegwijzer als één van de concrete doelstellingen opgenomen.

Totstandkoming van de wegwijzer

Voor de totstandkoming van deze wegwijzer zijn er verschillende werksessies geweest met medewerkers van de landelijke organisatie, het bestuur, een projectteam (bestaande uit leden en medewerkers) en een klankbordgroep ledenparticipatie.

Uit de verschillende werksessies blijkt veel overeenstemming over de koers van het Apostolisch Genootschap op het gebied van participatie. Op hoofdlijnen is er dus consensus. Er zijn ook onderdelen waarover de meningen uit elkaar lopen. In dit stuk hebben wij deze meningen gewogen en een keuze gemaakt voor een participatierichting waarvan wij denken dat deze het meest recht doet aan de grootste gemene deler en dat dit een richting is die past bij het Apostolisch Genootschap.

¹ Formeel heeft het Apostolisch Genootschap geen leden. Als religieuze organisatie kent het Genootschap statutair individuele lidmaten. Dit zijn personen die staan ingeschreven in de lidmatenadministratie: gewone lidmaten, jeugdlidmaten, aspirant-lidmaten en sympathisanten (Reglement lidmaatschap, december 2022). In dit stuk spreken we over *leden en sympathisanten*. Hieronder vallen alle vormen van (statutair) lidmaatschap.

Leeswijzer

Deel 1. Visie

Dit deel van de wegwijzer is geactualiseerd. De inhoud is gelijk aan het voorstel waarover het bestuur op 28 juni 2024 en de Raad van Toezicht op 19 september 2024 al hebben besloten.

We geven in de visie aan dat en waarom participeren bij onze kern hoort en wat we nu precies verstaan onder participatie. Vervolgens gaan we in op onze ambitie voor het actief deelnemen aan de religieus humanistische beweging in het algemeen en door leden en sympathisanten van Apostolisch Genootschap in het bijzonder. We gaan daarna ook in op de verschillende rollen en verantwoordelijkheden rondom participatie bij het Apostolisch Genootschap.

Deel 2. Implementatie- en actieplan

In het implementatie- en actieplan gaan we in op de borging van participatie in het Apostolisch Genootschap. We werken een aantal algemene punten uit de visie uit, gaan in op de organisatie van de participatie en de borging in werkprocessen. Daarnaast staat in dit deel het actieplan participatie voor 2025.

Bijlagen

Er zijn elf bijlagen toegevoegd aan de wegwijzer. In de tekst van de wegwijzer wordt verwezen naar deze bijlagen.

Projectteam afwegingskader participatie

Annemieke Floor (producteigenaar / bestuurder)

Jan Marten de Jong (penvoerder / projectleider)

Tom Schonewille

Henk Slavenburg

Dick Slok

Sietske Termeulen (projectcoördinator)

Daniëlle Reek

Deel 1. Visie op participatie bij het Apostolisch Genootschap

Versie 1.1²

² Versie 1: Voorgenomen besluit bestuur Apostolisch Genootschap (zoals ook besproken bij RvT 19 september 2024), Versie 1.1 is de geactualiseerde versie. Inhoudelijk is deze gelijk aan versie 1. In deze versie is alleen de tekst voor de inleiding aangepast en zijn de paragrafen 'Organisatie van de participatie' en 'Vervolg' naar deel 2 (implementatie- en actieplan) verplaatst.

Actief deelnemen hoort bij onze kern!

Het Apostolisch Genootschap kent een lange traditie waarbij leden en sympathisanten actief deelnemen: ook wel participeren genoemd. Zonder inbreng en deelname van leden had het genootschap, zeker na de oprichting in 1946, niet kunnen bestaan. *Er zijn bergen verzet*, gebouwen gebouwd en dit alles door en met leden.

Het actief deelnemen is niet alleen iets wat past binnen de cultuur, maar het zit ook ingebakken in de kern van de religieus-humanistische overtuiging: het geloofsverhaalⁱ. “We voelen de verantwoordelijkheid (...) en willen in liefde *werken* aan een (mens)waardige wereld. Apostolisch-zijn is geloven en werken. Het geeft zin aan ons bestaan en draagt bij aan ons levensgeluk.” Deze levenshouding zorgt ook voor een hoge betrokkenheid bij het genootschapⁱⁱ.

Uit het geloofsverhaal komt een aantal religieus-humanistische waarden voort die in alles wat we doen, leidend zijnⁱⁱⁱ:

- Verwondering: over het grote geheel en dat we daar deel van zijn;
- Vertrouwen: in de kracht die in het leven zit en dus ook in ons;
- Verbondenheid: met elkaar en met de wereld om ons heen;
- Verantwoordelijkheid: voor anderen, voor de aarde en voor onszelf;

In liefde werken aan een waardige wereld met daarbij de leidende religieus-humanistische waarden, gebeurt op tal van gebieden:

- binnen het Apostolisch Genootschap zelf (bijvoorbeeld in de geestelijke verzorging),
- voor het genootschap (bijvoorbeeld het doen van een liefdesaanbieding), maar ook
- buiten het genootschap (denk aan projecten op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid).

Met een programma zoals Iederal en Iederal NOW probeert het Apostolisch Genootschap daarnaast nieuwe doelgroepen te interesseren voor en te betrekken bij religieus humanistische zingeving.

Kortom, actief deelnemen binnen het Apostolisch Genootschap is niet nieuw en hoort zelfs bij de kern van het *Apostolisch zijn*.

De manier waarop bijvoorbeeld leden en sympathisanten meedoen, is in de loop van de tijd veranderd. Dit heeft te maken met ontwikkelingen en veranderende opvattingen binnen het Apostolisch Genootschap zelf³: denk aan veranderend eigenaarschap, veranderingen op het gebied van invloed en betrokkenheid van individuele leden en sympathisanten, enz. Maar, ook maatschappelijke ontwikkelingen en inzichten op participatie vanuit het publieke domein⁴ zijn van invloed op de manier waarop we binnen het Apostolisch Genootschap omgaan met het actief deelnemen van leden en sympathisanten bij ‘ons werk’.

³ Zie bijlage 2 voor ontwikkelingen van participatie in het Apostolisch Genootschap

⁴ Zie bijlage 3 voor ontwikkelingen van participatie in het publieke domein

Wat is participatie?

Algemene definitie van participatie

De algemene definitie^{iv} van participatie die wij hanteren, is:

Participatie is een proces waarbij individuen, groepen en organisaties invloed uitoefenen op en controle delen over collectieve vraagstukken, beslissingen of diensten die hen aangaan.

Er is pas sprake van participatie wanneer invloed en/of controle wordt overgedragen aan de deelnemers. Daarbij is het element 'collectiviteit' van belang. Er is pas sprake van participatie als het vraagstuk voorbijgaat aan een individueel belang.

Participeren gaat dus over meedoen en samenwerken met elkaar. Meedoen met een initiatief vanuit het bestuur en/of de landelijke organisatie of meedoen met een initiatief van leden of andere belanghebbenden.

Participatie bij het Apostolisch Genootschap

Als we spreken over participatie in de context van het Apostolisch Genootschap, onderscheiden we twee vormen van participatie:

- a) **Beleidsbeïnvloedende participatie.** Samen met leden en andere belanghebbenden beleid maken, uitvoeren en evalueren. Het gaat hierbij primair om (landelijke) koerselementen, programma's en beleid geïnitieerd door het bestuur en/of de landelijke organisatie.⁵
- b) **Initiatieven van leden en sympathisanten^v.** Ruimte geven aan initiatieven van leden en andere belanghebbenden (initiatief en eigenaarschap ligt bij leden en/of andere belanghebbenden; het bestuur en/of de landelijke organisatie ondersteunen dit).

⁵ De expliciete opdracht voor deze wegwijzer was participatie bij landelijke thema's. De (participatieve) manier van werken kan op termijn ook regionaal en lokaal gebruikt worden.

Ambitie participatie Apostolisch Genootschap

Het Apostolisch Genootschap wil vanuit haar grondslag werken aan meer eigenaarschap van leden en sympathisanten. Samen maken en zijn we⁶ het Apostolisch Genootschap. We werken in harmonie met elkaar en in liefde aan een menswaardige wereld: vanuit verantwoordelijkheid en (onderling) vertrouwen.

Pijlers

- Het is belangrijk dat leden en sympathisanten initiatieven kunnen nemen en daadwerkelijk invloed uit kunnen oefenen op de koers van het Apostolisch Genootschap. Vanuit de gedachte: ik ben er deel van en heb invloed. Op deze manier ontstaat (het gevoel van) meer eigenaarschap en vertrouwen in de koers;
- We zijn ervan overtuigd dat alle leden en deelnemers die dat *willen*, ook *kunnen* participeren (vanuit zichzelf en/of met ondersteuning);
- Alle invalshoeken tellen en wegen mee;
- We vertrouwen op de wijsheid van het individu en de groep;
- We willen van elkaar leren en door ontwikkelen;
- We handelen vanuit onze gezamenlijke levensovertuiging (het geloofsverhaal en onze kernwaarden);
- Enthousiasme en intrinsieke motivatie om mee te doen, zijn essentieel;
- Daar waar nodig zijn er kaders en toetsingscriteria voor participatie als dit helpend is in het bereiken van onze gezamenlijke doelen;

⁶ Met 'we' wordt het Apostolisch Genootschap als geheel bedoeld. Dus medewerkers, bestuur, leden, sympathisanten, enz. De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het Apostolisch Genootschap ligt bij het bestuur en de Raad van Toezicht.

Uitwerking ambitie per vorm van participatie

a) Beleidsbeïnvloedende participatie

Bij de totstandkoming, de uitvoering en de evaluatie van landelijke programma's, beleid en projecten werken we zoveel mogelijk samen. We maken gebruik van kennis en ervaring van bestuurders en medewerkers van de landelijke organisatie, maar juist ook van de kennis en ervaring van bijvoorbeeld leden en sympathisanten. Dat doen we om onderlinge bewustwording te creëren, de kwaliteit van beleid en andere keuzes te vergroten, begrip voor elkaars standpunten en beleid te vergroten, het eigenaarschap van deelnemers aan participatieprocessen te vergroten en/of het democratisch proces binnen het Apostolisch Genootschap te bevorderen.

Beleidsbeïnvloedende participatie doen we voordat een inhoudelijk besluit over landelijke programma's, beleid of projecten worden genomen.

We zijn er van overtuigd dat er door beleidsbeïnvloedende participatie betere resultaten ontstaan. Want als mensen met elkaar spreken, ontstaan eenduidige beelden, inzicht in problemen en belangen. Maar ook: creatieve oplossingen. De opbrengst van een participatieproces versterkt zo de kwaliteit van de besluiten die genomen moeten worden. Op deze manier voelt iedereen die betrokken is, zich verantwoordelijk voor het prettig samenwerken, het resultaat en de opvolging van het besluit.

Participatie bij de totstandkoming van beleid, programma's en projecten is iedere keer maatwerk. Wel gebruiken bestuurders en medewerkers een eenduidige (proces)methodiek om de mate en manier van (beleidsbeïnvloedende) participatie te bepalen: *Relevant Gesprek*⁷. Voorafgaand aan ieder participatieproces en onder verantwoordelijkheid van het bestuur, wordt een plan van aanpak gemaakt op basis van deze methodiek.

Dat plan van aanpak voor participatie geeft antwoord op de volgende vragen:

1. Waarom in gesprek? (doel)
2. Waarover in gesprek? (onderwerp)
3. Met wie in gesprek? (publiek & afzender)
4. Hoe in gesprek? (vorm)

Ook de uitvoering van het plan van aanpak gebeurt op basis van de methodiek *Relevant Gesprek*. We houden bij participatieprocessen rekening met de participatievalkuilen⁸.

Voorafgaand, tijdens en na afloop van (participatie)processen scheppen het bestuur en verantwoordelijke medewerkers duidelijk verwachtingen ten aanzien van onder andere ruimte voor inbreng van deelnemers. Ook geven ze helder en transparant aan wat er gedaan is met die inbreng. Ieder participatieproces wordt geëvalueerd.

Bij participatieprocessen motiveren we (potentiële) deelnemers om actief deel te nemen. Het doel en de inhoud staan voorop, maar we streven naar een aantrekkelijke vorm: bijvoorbeeld bij de keuze van werkvormen, gebruik van gamification^{vi}, vormgeving en communicatie. We zorgen dat inhoud en vorm passend zijn bij de groepen die we willen bereiken en betrekken.

⁷ Voor meer uitleg over de methodiek *Relevant Gesprek*, zie bijlage 5.

⁸ Er zijn elf participatievalkuilen. Voor een beschrijving hiervan, zie bijlage 6.

Mogelijke onderwerpen voor beleidsbeïnvloedende participatie

Tijdens een ledenbijeenkomst op 8 juni 2024 en het (eerste) inspiratieatelier op 11 juni 2024 is er bij aanwezigen geïnterviewd over wat voor soort onderwerpen ze mee zouden willen praten (lees: participeren). De deelnemers konden door middel van het plakken van drie stickers aangeven in welke beleidsonderwerpen die op korte termijn gaan spelen, ze interesse hebben om actief aan deel te nemen.

De onderwerpen waarvoor de meeste interesse was om te participeren:

1. Meerjarenvisie
2. Samenwerking met andere religieuze en levensbeschouwelijke organisaties
3. Nieuwe ontmoetingsvormen, zingeving en levenskunst
4. Regionale samenwerking geloofsgemeenschappen
5. Landelijk jeugdbeleid
6. Actualisering van onze rituelen
7. Campagne Apostolisch Genootschap
8. Landelijke jaarbegroting / financieel beleid
9. Donaties en sponsoring maatschappelijke betrokkenheid

b) Initiatieven van leden en sympathisanten

We maken ruim baan voor initiatieven van leden en sympathisanten, omdat het signaleren, stimuleren en ondersteunen van initiatieven bijdraagt aan de versterking van de religieus humanistische beweging die het Apostolisch Genootschap voorstaat. Bij een maatschappij en een genootschap in ontwikkeling ontstaan er steeds weer nieuwe vragen en nieuwe uitdagingen. Om antwoord te geven op die vragen en om die uitdagingen aan te gaan, zijn eigen initiatieven van leden en sympathisanten essentieel. Samen maken we de beweging die nodig is. We willen daarbij van elkaar leren en succesvolle initiatieven door ontwikkelen.

We hebben bij (nieuwe) initiatieven aandacht voor de doelen die we hebben gesteld en de kaders en toetsingscriteria⁹ die hiervoor zijn afgesproken.

Het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid van initiatieven ligt bij de initiatiefnemer(s) ervan: dus ook op het betrekken en meenemen van anderen en het creëren van draagvlak bij het initiatief.

Medewerkers en bestuur geven ruimte aan het initiatief, denken mee en ondersteunen waar mogelijk: op een eenduidige en laagdrempelige manier. Voor de ondersteuning van initiatieven van leden en sympathisanten gebruiken de medewerkers de methodiek van *De Groene Weiden*¹⁰ waarmee we samen met de initiatiefnemer stap voor stap naar de uitvoering van het initiatief toewerken.

De grondhouding is hierbij een 'ja en'-houding (in plaats van een 'nee-tenzij'-houding). Waar nodig worden medewerkers en bestuur getraind in het gebruik van de methodiek van *De Groene Weiden* en het innemen van de 'ja en'-houding.

De medewerkers en het bestuur zijn transparant en duidelijk over de ondersteuning, en zorgen voor een laagdrempelige en duidelijke informatievoorziening over de verschillende mogelijkheden om initiatieven te nemen en de ondersteuning hiervan. Bijvoorbeeld door het faciliteren van handreikingen en informatievoorziening in online en offline communicatiemiddelen.

⁹ Kaders kunnen per initiatief verschillen. Bij toetsing van initiatieven van leden en sympathisanten voor nieuwe ontmoetingen hanteert het programmteam OZL – Nieuwe Ontmoetingen door het bestuur vastgestelde toetsingscriteria. Deze worden in deel 2 van de wegwijzer verder uitgewerkt.

¹⁰ Voor meer uitleg over *De Groene Weiden*, zie bijlage 4

Voorbeelden van initiatieven van leden

Op het onderdeel van de website van het Apostolisch Genootschap over nieuwe ontmoetingsvormen^{vii} staan voorbeelden van initiatieven die leden genomen hebben. Een kleine opsomming:

- *Zingesprek Utrecht*. Hoe kun je zinnig leven? Hoe geniet je van het moment? Over deze en andere vragen gaat één van de leden van de gemeenschap Utrecht de diepte in met gespreksdeelnemers
- *Themamaand opvoeden in Harderwijk*. Eén van de leden van de gemeenschap Harderwijk nam deelnemers mee in haar visie op opvoeden. Ze vertelde hoe je dat doet vanuit verbinding, contact en samenwerking en niet vanuit macht en onmacht.
- *Rolling lunch*. De gemeenschap Nijmegen organiseerde al drie keer een ‘rolling lunch’ op de vierde zondag van de maand. De deelnemers rijden in tweetallen van het ene naar het andere adres om daar samen met anderen iets te eten en te drinken. Er is volop tijd voor een goed gesprek.
- *Kauwen op levensvragen*. Eén van de leden van de gemeenschap Purmerend stelt zijn huis open voor nieuwe mensen. Per keer komen maar liefst 10 gasten bij hem thuis ‘kauwen op levensvragen’ onder het genot van een diner.

Voor deze initiatieven kunnen geïnteresseerden contact opnemen met de initiatiefnemers. Ook staan er op de website tips en tricks voor de organisatie van dit soort initiatieven en zelfs draai-boeken van bepaalde initiatieven.

Rollen en verantwoordelijkheden bij participatie

Hieronder bespreken we verschillende rollen bij participatie. We maken een onderscheid tussen organisatierollen en participatierollen:

- Organisatierollen zijn officiële rollen zoals deze zijn benoemd in formele documenten van het genootschap (statuten, reglementen, enz.). De rol van lid of sympathisant, bestuur, medewerker.
- Participatierollen zijn rollen die mensen kunnen innemen bij participatieprocessen. De rol van initiatiefnemer of deelnemer.

Organisatierollen

Leden en sympathisanten (lidmaten)

Leden of sympathisanten, formeel^{viii} *lidmaten*, zijn personen die staan ingeschreven in de lidmatenadministratie van het Apostolisch Genootschap: gewone lidmaten, jeugdlidmaten, aspirantlidmaten en sympathisanten.

Bij beleidsbeïnvloedende participatie streeft het bestuur naar zoveel mogelijk ruimte voor de inbreng van leden en sympathisanten. Die ruimte is maatwerk en verschilt per initiatief. Net als welke en hoeveel leden er betrokken worden en de rol die verschillende leden en sympathisanten hebben in het (participatie)proces. Dit is onder andere afhankelijk van de inhoud van het initiatief, de kaders en de (participatie)doelen.

Bij een (participatie)proces kunnen leden en sympathisanten zowel initiatiefnemer als deelnemer zijn.

Bestuur en Raad van Toezicht

Het bestuur heeft de algemene en dagelijkse leiding van het genootschap onder integraal toezicht van de Raad van Toezicht. Het bestuur is dus ook verantwoordelijk voor de besluitvorming van de plannen van initiatiefnemers.

- Het bestuur bepaalt kaders voor participatie en maakt bij de besluitvorming gebruik van (vastgestelde) toetsingscriteria¹¹. Bij de besluitvorming toetst het bestuur aan de kernwaarden en doelen van het Apostolisch Genootschap.
- Het bestuur geeft ruimte voor (meer) invloed van leden en sympathisanten bij het meeweten, -denken, -werken en -bepalen van de koers van het Apostolisch Genootschap. Het bestuur brengt daarbij actief verbindingen tot stand.

¹¹ In bepaalde gevallen kan het bestuur de toetsing mandateren aan individuele medewerkers, expertiseteams en/of programmateams

Medewerkers landelijke organisatie

Medewerkers van de landelijke organisatie zijn alle mensen die betaald in dienst zijn van of voor het Apostolisch Genootschap.

Medewerkers zorgen voor meer ruimte en invloed van onder andere leden en sympathisanten bij het meeweten, -denken, -werken en -bepalen van de koers van het Apostolisch Genootschap. Medewerkers brengen daarbij actief verbindingen tot stand.

Participatierollen

Initiatiefnemers

Een initiatiefnemer heeft een plan, een initiatief dat een bijdrage levert aan de doelstellingen van het Apostolisch Genootschap. De initiatiefnemer is eigenaar van dit plan. Alle betrokkenen bij het genootschap kunnen initiatiefnemer zijn: leden, het bestuur, medewerkers, enz.

Vooraf kan een initiatiefnemer ongeveer bepalen wat de impact is van een initiatief en of participatie wenselijk of noodzakelijk is. Pas in het participatieproces wordt duidelijk hoe anderen er over denken. Waar belangen geschaad worden, maar ook waar kennis en ervaring kunnen worden toegevoegd.

- Elke initiatiefnemer is bij de totstandkoming van de plannen verantwoordelijk om te verbinden, samenwerking te zoeken en af te stemmen met relevante deelnemers en gesprekspartners binnen en buiten het Apostolisch Genootschap.
- De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor de ruimte die deelnemers krijgen bij deze processen. Die ruimte hangt onder andere af van de inhoud/opgave van het initiatief, de (participatie)doelen en de kaders^{ix}.
- Initiatieven op het gebied van beleidsvorming voor het Apostolisch Genootschap worden door het bestuur getoetst op haalbaarheid¹² om het al dan niet op de bestuurlijke agenda te plaatsen. Ofwel: of het initiatief, al dan niet participatief, in behandeling kan worden genomen. Afhankelijk van deze haalbaarheidstoetsing besluit het bestuur om het wel/niet op de bestuursagenda te plaatsen (en in behandeling te nemen). Initiatiefnemers van dit soort plannen ontvangen altijd terugkoppeling over dit besluit.

Deelnemers

Deelnemers of participanten nemen actief deel aan de totstandkoming en/of uitvoering en/of evaluatie van plannen / initiatieven binnen het Apostolisch Genootschap. Dit kan in principe iedereen zijn: (direct) betrokkenen bij het genootschap (leden, sympathisanten, e.d.), maar bijvoorbeeld ook een steekproef van de Nederlandse bevolking (zoals bij een enquête).

Welke deelnemers er zijn, is maatwerk en afhankelijk van de inhoud van het initiatief, de (participatie)doelen, de kaders, enz., enz. Bij elk participatieproces worden alleen relevante deelnemers betrokken.¹³

¹² Denk aan toetsing op het gebied van de religieus-humanistische kernwaarden, financiële ruimte, ureninvestering door medewerkers en draagvlak bij (andere) belanghebbenden.

¹³ De relevantie van deelnemers bepalen we aan de hand van de *Relevant Gesprek* methodiek

Deel 2. Implementatie- en actieplan

Borging van participatie

De wegwijzer participatie is een aanzet om participatie binnen het Genootschap te *borgen*. Ofwel: welke maatregelen treffen we zodat participatie op orde is en blijft? En: Wat moeten we doen om medewerkers, bestuurders en leden participatief/omgevingsgericht te laten werken (en te laten werken)? We professionaliseren het Apostolisch Genootschap daarmee om participatief te werken. Doen we dit niet, dan lopen we een aantal risico's. Bijvoorbeeld dat processen steeds op een andere manier ingericht en beoordeeld worden, dat medewerkers, leden en sympathisanten geen houvast hebben bij participatietrajecten, dat kennis en expertise verdwijnt en dat er niet of te weinig met participatief werken wordt gedaan. Borging is dus essentieel.

In deel 1 van deze wegwijzer hebben we de ambitie voor participatie bepaald en hebben we kaders gegeven voor de beoordeling van verschillende (participatie)vraagstukken. In deel 2 gaat het om het *inrichten* en *verrichten* van *beleidsbeïnvloedende participatie* en het *ondersteunen van initiatieven* op organisatieniveau¹⁴.

Het implementatieplan is primair gericht op de (landelijke) organisatie, medewerkers en bestuurders. Zij gaan met de methodieken *Relevant Gesprek* en de *Groene Weiden* werken om zo leden en sympathisanten te betrekken bij beleidsvorming en ze te stimuleren tot meer eigenaarschap. In het implementatie- en actieplan gaan we onder andere in op een aantal algemene zaken rondom de vertaling van participatiebeleid naar uitvoering ervan, de organisatie van participatie binnen de organisatie en de verankering in werkprocessen.

Leden en sympathisanten betrekken we op *vraagstukniveau* en *gespreksniveau*. In het implementatie- en actieplan doen we voorstellen hoe dit te gaan doen. Voor 2025 beschrijven we wat op het gebied van participatie gaat gebeuren en wat verder ontwikkeld moet worden. In het actieplan participatie voor 2025 (pagina 25) zijn deze acties samengevat.

¹⁴ Voor meer informatie over borging, het zgn. *borgingshuis*, omgevingsniveaus (organisatieniveau, vraagstukniveau en gespreksniveau), en rollen en taken (w/o inrichten en verrichten), zie bijlage 8.

Algemene uitwerking van de visie op participatie

In algemene zin geldt dat we stap voor stap participatief werken gaan oppakken. Dat doen we onder andere door in 2025 te starten met een aantal (beleids)projecten waarbij participatie een (belangrijke) rol krijgt, maar ook door actief en in het land op zoek te gaan naar verbindingen en samenwerkingen bij ontmoetingen en activiteiten. We sturen waar nodig bij en kijken hoe deze manier van werken kan worden geborgd binnen de werkorganisatie en in werkprocessen.

We sluiten aan op bestaande ontwikkelingen (denk aan rollenhuis, transitie werkorganisatie, verdergaande regionalisering, ontwikkeling functie *creatieve verbinders*) en ambities van het bestuur zoals onder andere geformuleerd in de meerjarenvisie voor de komende periode.

Beleidsbeïnvloedende participatie

- Programmateams wegen bij beleidsvraagstukken en/of projecten af of ze leden, sympathisanten of overige deelnemers kunnen betrekken. Hiervoor gebruiken ze de kritische succesfactoren van participatie (bijlage 9).
- *Relevant Gesprek* wordt toegepast bij (beleids)projecten van de programmateams waarbij participatie van leden, sympathisanten en overige deelnemers een rol spelen.
- Bij beleidsprojecten waarbij participatie een rol heeft gespeeld, vindt evaluatie van de participatie plaats. Voor de evaluatie wordt de checklist evaluatie gebruikt (bijlage 10).
- Voor 2025 wordt voor *minimaal één* beleidsproject per programmateam participatief en aan de hand van *Relevant Gesprek* opgepakt. Bij voorkeur een project dat aansluit bij de meerjarenvisie EN de lijst van onderwerpen waar leden zich over uitgesproken hebben om te participeren (zie pagina 12 van deze wegwijzer). Het bestuur stelt een lijst met (beleids)onderwerpen op van onderwerpen/vraagstukken die ze geschikt en/of belangrijk acht om participatief op te stellen.

Ondersteuning initiatieven

- Om meer eigenaarschap en (onderlinge) verbindingen te stimuleren, komt er onder andere een vervolg op het inspiratieatelier van juni 2024. Deze inspiratieateliers 2.0 vinden in 2025 plaats in minimaal vier regio's.¹⁵
- We maken duidelijk aan initiatiefnemers wat de ondersteuning van initiatieven door de landelijke organisatie behelst (landelijk, regionaal, plaatselijk). Dit geven we vorm door middel van een toolbox participatie. Het gaat dan om informatie over wat we onder initiatieven van leden verstaan, welke ruimte er is om die (zelf) te ontwikkelen, op welke manier dit ondersteund kan worden (wat bieden we wel, wat bieden we niet), wat toetsingscriteria zijn, enz.

Evaluatie participatief werken

In oktober 2025 evalueren we de wegwijzer participatie en kijken we wat nodig is voor de verdere borging in de (werk)organisatie en verankering in werkprocessen.

¹⁵ Het bestuur heeft al in een eerder stadium besloten een vervolg te willen geven aan het inspiratieatelier van juni 2024. We gaan wel kijken naar de opzet, vorm en opvolging van deze ateliers. Culturele aspecten, maar ook de relatie met de merkstrategie en campagne, visie op maatschappelijke betrokkenheid, inzet van *creatieve verbinders* in de regio's, e.d. is hierbij relevant.

Organisatie van de participatie

Er is binnen het Apostolisch Genootschap enige kennis en ervaring van participatieprocessen. Het kennis- en vaardigheidsniveau verschilt per medewerker, bestuurder en lid. Deze wegwijzer schept een kader waarmee bestuurders, leden en medewerkers van het Apostolisch Genootschap meer en gestructureerd participatief kunnen werken. De uitwerking, en met name de uitvoering ervan, vereist ook (gespecialiseerde) kennis en ervaring die nu nog onvoldoende aanwezig is in de organisatie.

Voor de borging van participatie in het Apostolisch Genootschap is het noodzakelijk om de verantwoordelijkheid neer te leggen in de (werk)organisatie: bij de medewerkers, in verschillende rollen. Voor die borging in de organisatie zijn de volgende **rollen** te definiëren: een *borgingsadviseur*, *masters* en *basiskennis* over participatie¹⁶. Een klankbordgroep van *leden en sympathisanten* heeft een adviserende rol naar het bestuur over de toepassing van participatie in het genootschap.

Participatie onderdeel van programmateam B&O

Participatiebeleid is ondersteunend aan de hele organisatie. Beleidsmatig valt dit onder het programmateam *Bestuur en Organisatie*¹⁷: zowel beleidsbeïnvloedende participatie als ondersteuning bij initiatieven.

Bestuurlijke verantwoordelijkheid voor participatie ligt bij de voorzitter van het bestuur.

Organisatie van de participatie in 2025

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe de borging in de toekomst gerealiseerd *kan* worden. Er is gekeken naar de relatie van de beschreven participatierollen tot de bestaande functies en ontwikkelingen in de werkorganisatie voor 2025 e.v.

Voor 2025 wordt het participatief werken in eerste instantie gecoördineerd door een (extern) adviseur (Jan Marten de Jong). Hij gaat bezig met de uitwerking van de wegwijzer, training en opleiding van medewerkers, leden en sympathisanten en het ondersteunen van bestuur, medewerkers, leden en sympathisanten bij het participatief werken.

Werkende weg wordt de verdere borging in de organisatie vormgegeven (dus of bepaalde rollen bij andere medewerkers belegd kunnen worden, e.d.). Waar nodig vindt daarover terugkoppeling plaats met het bestuur en/of individuele bestuursleden.

¹⁶ De termen 'borgingsadviseur' en 'master' sluiten aan bij de benaming binnen de methodiek *Relevant Gesprek*. Voor beide rollen zijn aparte trainingen en opleidingsprogramma's binnen dit programma te volgen. Alternatieve benamingen zijn: specialist of expert.

¹⁷ Dit geldt dus voor het volledige participatiebeleid: algemeen, beleidsondersteunende participatie en ondersteuning initiatieven. De uitvoering (bijvoorbeeld beoordelen initiatieven en financiële ondersteuning) kan komen te liggen bij specifieke expertiseteams of onder coördinatie van andere programmateams dan B&O.

In oktober 2025 is een evaluatie gepland voor de wegwijzer participatie (waaronder de manier van werken). Hier komt de verdere borging van participatie in de (werk)organisatie ook aan de orde.

Rol van borgingsadviseur participatie

Deze rol heeft een (extern) specialist of medewerker die werkt op organisatieniveau¹⁸. Bijvoorbeeld bij het verder ontwikkelen en uitwerken van het participatiebeleid, aanscherping van de methodieken, training en opleiding op het gebied van participatie, ontwikkelen van ondersteunende middelen, enz.

De borgingsadviseur participatie neemt plaats in het programmateam Bestuur en Organisatie.

Rol van master participatie

De mensen met deze rol hebben de methodieken voor participatie (*Relevant Gesprek*, *Groene Weiden*) onder de knie: op vraagstuk- en gespreksniveau. Ze hebben expertise voor het proces participatie. Zij kunnen collega's, leden en sympathisanten coachen en adviseren bij verschillende vraagstukken. De mensen met de rol van *master* ontwikkelen in overleg met de borgingsadviseur ondersteunende middelen voor participatie: checklists, handreikingen, werkvormen, e.d.

Er is een rol van master op het gebied van *Beleidsbeïnvloedende participatie* en *Ondersteuning van leden*.

Master Beleidsbeïnvloedende participatie

Iemand met deze rol kan collega's coachen en ondersteunen bij het toepassen van *Relevant Gesprek*, maar bijv. ook helpen bij het vormgeven van gespreks- en werkvormen bij verschillende vraagstukken. De mensen met deze rol kunnen op termijn ook op regionaal en plaatselijk niveau ondersteunen bij (decentrale beleidsbeïnvloedende) participatie.

- Medewerkers met deze rol krijgen een verdiepende training/opleiding in het toepassen van *Relevant Gesprek*;
- Een mogelijkheid is om te zijner tijd de rol van *Master beleidsbeïnvloedende participatie* bij het expertiseteam *Leren en ontwikkelen* te beleggen;

¹⁸ De borgingsadviseur is verantwoordelijk voor het uitwerken, coördineren en bijhouden van de elementen uit het *borgingshuis* zoals beschreven in bijlage 8

Master Ondersteunen van initiatieven

Degene in deze rol ondersteunt communities en geloofsgemeenschappen, leden en sympathisanten bij (nieuwe) initiatieven. Het liefst mensen die zo dicht mogelijk bij 'het vuur' staan en ook fysiek aanwezig kunnen zijn (bijvoorbeeld op regionaal niveau). Mensen met deze rol handelen (ook) pro-actief en houden contact met leden en gemeenschappen in de regio('s) waarvoor zij werken.

De mensen die in deze rol zitten:

- passen de methodiek *De Groene Weiden* toe bij (relevante) nieuwe initiatieven,
- kennen de route naar de landelijke organisatie
- kunnen leden en sympathisanten helpen de juiste weg te bewandelen bij een initiatief of een vraag.¹⁹
- stimuleren medewerkers van de landelijke organisatie in het toepassen en vervullen van de 'ja, en-houding'

Een mogelijkheid is om te zijner tijd de rol van *Master ondersteuning initiatieven* te beleggen bij het expertiseteam *Verbinding* en meer specifiek bij de functie van *Creatieve verbinder* in verschillende regio's;

Deze medewerkers krijgen een verdiepende training en opleiding in het toepassen van *De Groene Weiden* en het stimuleren van de 'ja-en-houding';

Invulling voor 2025

Ondersteunen van initiatieven was in 2024 (deels) belegd bij een extern adviseur (Steven Geldof). Voor 2025 e.v. wordt onder andere in het kader van het opzetten van een expertiseteam *verbinding* en verdergaande regionalisering gekeken of er functies voor *creatieve verbinders* kunnen komen. De rol van *master ondersteunen van initiatieven* past bij deze functie. Bij de verdere ontwikkeling van deze functie wordt dit meegenomen.

Totdat er duidelijkheid is over die functie en er mensen zijn benoemd om die functie uit te voeren, spelen de (extern) adviseurs participatie (Jan Marten de Jong) en de (extern) *creatieve verbinder* (Steven Geldof) een rol bij de uitvoering en verdere ontwikkeling van de ondersteuning van initiatieven. In 2025 werken beide adviseurs hierbij nauw(er) samen. Uiteraard in overleg en samenwerking met bestuurders en medewerkers.

¹⁹ Bijvoorbeeld waar ze naar toe moeten voor een ondersteuningsaanvraag bij een initiatief (waaronder geld of menskracht vanuit de landelijke organisatie), om beleidsvraagstukken op de agenda te zetten bij het bestuur naar het bestuur, enz., enz.

Basiskennis

Inhoudelijk medewerkers, bestuurders, enz. die vanuit hun functie te maken krijgen met participatie van leden, sympathisanten en andere deelnemers hebben basiskennis van participatie nodig. Denk aan: ambities van het Apostolisch Genootschap op het gebied van participatie, cultuuraspecten²⁰, de methodieken *Relevant Gesprek* en de *Groene Weiden*, de ‘ja, en-houding’, verankering van participatie in werkprocessen, enz.

Mensen met basiskennis kunnen deze voor kleine vraagstukken toepassen in de eigen praktijk. Bij grotere vraagstukken vragen ze ondersteuning aan de *Masters* en/of de *borgingsadviseur participatie*.

- Alle medewerkers in de programmateams en alle districtvoorgangers hebben (minimaal) basiskennis van participatie bij het Apostolisch Genootschap;
- Het is wenselijk dat ook leden en sympathisanten met coördinerende rollen rondom gemeenschapsontwikkeling²¹ in de geloofsgemeenschappen basiskennis van participatie binnen het genootschap hebben;
- De mensen die basiskennis van participatie nodig hebben, krijgen een algemene training op het gebied van participatie. Ze maken hier ook kennis met de methodieken *Relevant Gesprek* en *De Groene Weiden*.

Informatievoorziening

Voor leden en sympathisanten en overige deelnemers van participatieprocessen wordt informatie over beleidsbeïnvloedende participatie en ondersteuning van eigen initiatieven laagdrempelig, toegankelijk en gemakkelijk vindbaar en beschikbaar gemaakt. Denk hierbij aan voorbeelden van participatief werken binnen het genootschap (waarbij worden leden betrokken binnen zaken die spelen binnen programmateams), methodieken voor participatief werken, checklists, aanspreekpunten en contactpersonen.

De informatie is onder andere terug te vinden op de website/intranet van het Apostolisch Genootschap, maar kan bijvoorbeeld ook tijdens (regionale) bijeenkomsten, ledendagen, enz. gedeeld worden.

Afhankelijk van de behoefte en de mogelijkheden kijken we ook of we al in 2025 op regionaal en/of plaatselijk niveau gesprekken kunnen organiseren waarbij o.a. aandacht is voor cultuuraspecten en participatief werken.

²⁰ In bijlage 11 staat een overzicht van relevante cultuuraspecten bij het Apostolisch Genootschap rondom participatie

²¹ Dit verschilt per gemeenschap. Soms zijn dit voorgangers, mensen uit de kring van geestelijk verzorgers, maar het kunnen ook ‘gewone’ leden zijn die een werkgroep of gemeenschapsgroep (bege)leiden.

Klankbordgroep

Voor de totstandkoming van de wegwijzer participatie en het inspiratieatelier waren twee aparte projectteams (met leden en medewerkers). Daarnaast was er een klankbordgroep bestaande uit leden die op momenten om advies en input voor beide projecten werd gevraagd. Na het vaststellen van de wegwijzer is het projectstadium voor participatie voorbij en kan het ingebed worden in de organisatie.

- De projectteams *wegwijzer participatie* en *inspiratieatelier* worden ontbonden
- De klankbordgroep *participatie* blijft bestaan en wordt waar mogelijk uitgebreid met geïnteresseerde leden. De klankbordgroep kan gevraagd en ongevraagd advies geven en wordt betrokken bij relevante ontwikkelingen op het gebied van participatie.
- De klankbordgroep overlegt minimaal twee keer per jaar met de borgingsadviseur en de voorzitter van het bestuur.

Participatie en werkprocessen

Om participatie te borgen, is het belangrijk dat dit wordt opgenomen in de werkprocessen van het Apostolisch Genootschap. Daarvoor doen we de volgende voorstellen

- Het onderdeel participatie wordt een vast onderdeel in de beleids- en besluitvorming. Bijvoorbeeld een vaste paragraaf in een PID / PRD voor vraagstukken.
- Voorafgaand aan de uitvoering van een (beleids)project waarbij participatie een rol speelt, is de productowner (bestuurlijk) verantwoordelijk voor een plan van aanpak voor de participatie (volgens de methodiek *Relevant Gesprek*).
- De productowner / bestuurder bij een programmteam beoordeelt het plan van aanpak van participatie in het algemeen op algemene toetsingscriteria²² en in het bijzonder op participatiedoel -en ruimte. Komt de totale begroting van een project uit boven de € 25.000,- (procuratieregeling) vindt deze beoordeling plaats door minimaal twee bestuursleden.
- Indien nodig kan het programmteam het plan van aanpak voorleggen aan het gehele bestuur ter besluitvorming

²² Algemene toetsingscriteria zijn: is het in het belang van de liefhebber, is het in lijn met de grondslagen van het geloof en de leidende principes, is het haalbaar (financieel, menskracht) en is het toekomstgericht en verbindend (Uit: visie op besturen en toezicht, hoofdgebied 4)

Actieplan 2025

Wat	Wie
Januari / februari. Artikel over wegwijzer participatie in online nieuwsbrief <i>De Stroom</i> nav besluit bestuur + in nieuwsbrief voor medewerkers	Borgingsadviseur in samenwerking met met expertiseteam communicatie
Website, intranet en gedeelte/vindplaats medewerkers bijwerken op gebied van (leden)participatie (beleidsbeïnvloeding + ondersteuning initiatieven)	Borgingsadviseur in samenwerking met communicatieadviseur B&O + webmaster
Gesprek in bestuur over (beleids)onderwerpen om participatief op te pakken	Borgingsadviseur + bestuur
Start ondersteuning bij toepassen <i>Relevant Gesprek</i> en plan van aanpak participatie bij start beleidsprojecten: minimaal één beleidsproject bij alle programmateams + participatief uitvoeren van deze projecten + achteraf evalueren participatief werken bij deze projecten	Borgingsadviseur in samenwerking met programmateams
Sjabloon plan van aanpak beleidsbeïnvloedende participatie ontwikkelen (Relevant Gesprek)	Borgingsadviseur
Ondersteuning geloofsgemeenschappen, leden en sympathisanten bij nieuwe initiatieven	Creatieve verbinder (extern adviseur) in samenwerking met borgingsadviseur
Ontwikkeling plan + uitvoering inspiratieateliers 2.0 in minimaal vier regio's	Borgingsadviseur in samenwerking met creatieve verbinder(s)
Ontwikkelen basisprogramma participatie voor bestuurders en relevante medewerkers (incl. overzicht kostenraming) + uitvoering	Borgingsadviseur
Ontwikkelen toolbox participatie	Borgingsadviseur i.s.m. creatieve verbinder, 'verschilmakers', e.d.
Voorjaar. Start basistraining participatie	Medewerkers programmateams, districtvoorgangers
Tijdens verdiepingsdag bestuur. Basisopleiding participatie bestuur	Bestuur
Werkprocessen borging participatie inrichten	Borgingsadviseur
Aandacht voor actief meedoen bij het Apostolisch Genootschap in weekbrief → link met geloofsverhaal?	Schrijver weekbrief
Ontwikkelen verdiepend opleidingsprogramma participatie voor de rol van masters (incl. kostenraming)	Borgingsadviseur in samenwerking met creatieve verbinder (extern adviseur)
Zomer. Verdiepend artikel participatie in <i>De Stroom</i>	Voorzitter bestuur in samenwerking met borgingsadviseur
Oktober 2025. Evaluatie wegwijzer participatie + participatief werken, inclusief borging in organisatie (functies en rollen)	Borgingsadviseur in samenwerking met voorzitter bestuur, masters en (relevante) medewerkers
Najaarsconferentie 2025. Workshop participatie in regio's en lokale geloofsgemeenschappen / plaatselijk	Borgingsadviseur
November / december. Actieplan participatie 2026 e.v.	Borgingsadviseur
2026. Behoeftonderzoek uitvoeren + plan maken voor uitvoering participatief werken op regionaal en plaatselijk niveau + onderzoek naar behoefte gespreksgesprekken over participatie	Borgingsadviseur in samenwerking met masters

Nb. Bovenstaande acties worden opgenomen in en/of omgezet naar de product backlog van het programmateam B&O. Binnen dat team vindt integrale prioritering plaats van de uitwerking van de wegwijzer participatie

Bijlagen

Bijlage 1. Overzicht werksessies april t/m juni 2024

Voor het opstellen van de visie (deel 1 van de wegwijzer) zijn werksessies met diverse betrokkenen geweest met als doel om de inhoudelijke kwaliteit van het participatiebeleid van het Apostolisch Genootschap te vergroten.

De volgende (participatie)vragen kwamen in de werksessies aan bod:

1. Wat is je ambitie en welke uitgangspunten en randvoorwaarden zie je bij het betrekken van lidmaten bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van landelijk beleid, koerselementen en landelijke programma's van het Apostolisch Genootschap?
2. Wat is je ambitie en welke uitgangspunten en randvoorwaarden zie je bij het ontplooiën van initiatieven van lidmaten?

Op 14 mei 2024 was de werksessie met het bestuur. Met de uitkomsten hiervan heeft de projectleider een (voorlopige) ambitie voor participatie beschreven. Deze ambitie is samen met mogelijke randvoorwaarden en uitgangspunten voorgelegd aan programmateams, het projectteam en de klankbordgroep participatie. De teams hebben aangegeven wat ze van de beschreven ambitie vonden en konden hier aanvullingen op doen. Naast de ambitie zijn (aanvullende) randvoorwaarden en uitgangspunten voor participatie met de verschillende groepen besproken. De uitkomsten van de werksessies zijn verwerkt in deel 1 van deze wegwijzer (visiedocument / beleid)

Met de volgende groepen heeft de projectleider werksessies gevoerd over de ambitie, uitgangspunten en randvoorwaarden van participatie bij het Apostolisch Genootschap:

- Vertegenwoordigers programmateams. Startbijeenkomst	30 april 2024
- Bestuur Apostolisch Genootschap	14 mei 2024
- Programmteam Vitale Gemeenschappen	23 mei 2024
- Programmleider Maatschappelijke Betrokkenheid	28 mei 2024
- Programmteam Jeugd ²³	29 mei 2024
- Programmteam OZL – Nieuwe Ontmoetingsvormen	30 mei 2024
- Projectteam en klankbordgroep participatie	30 mei 2024
- Programmteam Jongeren	4 juni 2024

²³ Vanaf 1 juli 2024 geldt een andere indeling van programmateams. De teams *Nieuwe Ontmoetingsvormen*, *Jeugd* en *Jongeren* zijn daarna opgegaan in andere programmateams.

Bijlage 2. Ontwikkeling participatie binnen het Apostolisch Genootschap

Waar komen we vandaan?

De meeste participatie van leden bij het Apostolisch Genootschap gebeurde (en gebeurt) vaak plaatselijk: binnen de eigen lokale geloofsgemeenschap, en soms regionaal. Zeker in het verleden waren er diverse posities (van *herder* tot *middelpunt*) binnen de gemeenschappen waarbij de taken duidelijk verdeeld waren. Er was daarbij ook een duidelijke hiërarchie die eigenlijk in alle gemeenschappen gelijk was. Er bestonden landelijke afspraken en kaders hoe geloofsgemeenschappen ingericht zouden moeten worden. Dit waren afspraken over de inhoud (geestelijke verzorging), maar ook over vorm (wie waar in de banken zat, kleding, enz.).

De hiërarchische lijn werd doorgetrokken in de hele organisatie. Statutair was er één iemand hoofdverantwoordelijk voor alles: zowel op geestelijk inhoudelijk gebied, als op organisatiegebied. De apostel. Zaken die golden voor (alle) gemeenschappen werden in naam van de apostel medegedeeld aan alle leden. Beleid werd landelijk gemaakt, plaatselijk werd het (op)gevolgd. Er werd dus top-down besloten, waarbij iedereen ook geacht werd op basis van de genomen besluiten te handelen. Een werkwijze die zeker in de jaren '50 tot en met '70 van de 20^e eeuw niet ongebruikelijk was.

Met het verlopen van de tijd en bij de wisseling van apostelen veranderde de cultuur en structuur van het genootschap. Zo ook de hiërarchie en de betrokkenheid van (individuele) leden bij het vormgeven van het genootschap. Vanuit de landelijke organisatie is op verschillende manieren (en met wisselend succes) geprobeerd leden te betrekken bij de totstandkoming van (landelijke) beleid. Er was echter niet één lijn voor over hoe dit te doen.

Waar bewegen we naar toe?

In juni 2021 deelde het bestuur met de leden en sympathisanten dat het Apostolisch Genootschap een nieuw besturings- en organisatie-model ging zoeken. Het bestuur wilde daarbij de nadruk leggen op het zijn van een beweging van mensen die liefdevol willen leven: met autonomie, initiatief en eigenaarschap van deelnemers en toekomstbestendigheid van het gedachtegoed. Deze ambitie werd vertaald in het (beleids)programma *Zichtbaar bewegen* (juni 2021 – april 2023). De uitkomst van *Zichtbaar bewegen* is een nieuw bestuurs- en organisatie-model met onder andere een uitvoerend bestuur, een (verdergaande) rol van de Raad van Toezicht en een verandering in de organisatie door het werken met monodisciplinaire expertise- en multidisciplinaire programmateams. Bij *Zichtbaar Bewegen* was ledenparticipatie een belangrijk onderdeel.

In oktober 2021 besloot het toenmalige bestuur tot een pilot om via de methode *burgerberaad* leden te vragen wat een passende vorm zou zijn om leden actief te betrekken bij toekomstige besluitvorming. Dit paste in de ontwikkeling die *Van volgers naar makers* werd genoemd. Tijdens de voorgangersconferentie van 2021 is hier met bestuursleden en (district)voorgangers mee geoe-

fund. In een notitie uit januari 2022 met deze titel werd een aantal vormen van (leden)participatie beschreven. Een vorm van burgerberaad (ledenberaad) werd hier verder in uitgewerkt.

Door de adviesgroep *Governance en besturing* is in december 2022 het rapport *Ledenparticipatie. Je moet wel meedoen, anders krijg je het koud* aan het toenmalige bestuur gepresenteerd. Daarin werd een verdergaande ambitie geformuleerd voor niet alleen betrokkenheid van leden bij het genootschap, maar ook de besturing (zelfbestuur) van de organisatie. De hoofdlijn hiervan was dat er meer eigenaarschap op decentraal niveau (lees: geloofsgemeenschappen en leden) zou moeten komen en dat het bestuur en medewerkers van de landelijke organisatie hierin zouden moeten faciliteren: door het ondersteunen, en ‘(...) een transitie (te) maken van ”U vraagt en wij draaien”, naar “Wat heeft u nodig om te kunnen draaien?”²⁴.

De gedachte was dat als het Apostolisch Genootschap een religieus-humanistische beweging wil zijn, iedereen participeert op zijn of haar eigen manier. Waarbij werd aangetekend dat alle vormen van participeren welkom zijn: van blijmoedige volgers, bezielde makers tot bevlogen bestuurders. In het rapport werd de intentie uitgesproken om (in de toekomst) beperkingen voor zeggenschap van leden weg te nemen om ruimte te scheppen voor de beweging.

Het bestuur heeft in 2022 kennis genomen van de notitie en naar aanleiding daarvan besloten een expertiseteam voor ledenparticipatie op te richten om één en ander verder uit te werken. Ook zou het onderwerp ledenparticipatie in de portefeuille van de (toen nog te benoemen) bestuursvoorzitter moeten komen. Vanaf het aantreden van de huidige voorzitter van het bestuur in april 2023 is dit dan ook een onderdeel van haar portefeuille.

Hoe komen we daar waar we willen zijn?

Programmteam OZL - Nieuwe ontmoetingsvormen

Zichtbaar bewegen leidde in 2022 onder andere tot een andere werkwijze van de landelijke organisatie waarbij er meer verbinding en samenwerking en ruimte kwam voor degenen die actief betrokken willen zijn bij het genootschap. Deze werkwijze uitte zich onder andere door de vorming van multidisciplinaire *programmteams* met bestuurders, medewerkers en (in bepaalde gevallen) leden. Onder de programma's vallen diverse projecten die spelen binnen het Apostolisch Genootschap. De programmteams bewaken de voortgang en de samenhang hiervan.

Eén van de huidige programmteams is specifiek gericht op het ondersteunen van vrijwilligersinitiatieven van leden (met name gericht op nieuwe ontmoetingen). De ondersteuning van dit programmteam OZL – *Nieuwe Ontmoetingsvormen*²⁵ bestaat uit begeleiding / coaching bij de totstandkoming van die initiatieven, maar ook financiële ondersteuning (op basis van een aantal toetsingscriteria). Bij de coaching wordt gebruik gemaakt van een eigen ontwikkelde methodiek *De Groene Weiden*.

²⁴ Uit: Rapport ‘Ledenparticipatie. Je moet wel meedoen, anders krijg je het koud’ (1 december 2022).

²⁵ Er waren oorspronkelijk meerdere programmteams die zich richtten op nieuwe initiatieven. Sinds september 2023 is dit ondergebracht onder het programmteam OZL – Nieuwe Ontmoetingsvormen

Project ledenparticipatie

In juni 2023 is een projectteam ledenparticipatie (met daarin ook leden) van start gegaan om te onderzoeken wat nodig is om participatie bij het maken van landelijk beleid en landelijke projecten in het genootschap verder te brengen en te concretiseren.

Het projectteam ledenparticipatie heeft het bestuur geadviseerd om:

- inzichtelijk te krijgen hoe lidmaten kunnen meedoen met / participeren in landelijke zaken: beleid, koerselementen en landelijke programma's.
- een handreiking te maken op wat voor manier lidmaten zelf met initiatieven kunnen komen om de doelen van het Apostolisch Genootschap te bewerkstelligen en aan te geven hoe de landelijke organisatie hierin kan ondersteunen en/of de ideeën kan versterken.

Naar aanleiding van adviezen van het projectteam ledenparticipatie heeft het bestuur op 27 november 2023 besloten twee projecten rondom participatie te starten te starten:

1. Een afwegingskader (nu dus *wegwijzer*) om bewuste te keuzes te kunnen maken in de omgang, het niveau en de vorm van participatie en dat helderheid geeft in de onderlinge verwachtingen van leden en bestuur.
2. Een proef met een vorm van ledenparticipatie in de vorm van een regionale bijeenkomst²⁶.

Voor beide projecten zijn projectteams gevormd. Het bestaande projectteam ledenparticipatie is daarbij omgevormd als klankbordgroep voor beide projecten. Het besluit van het bestuur van 27 november leidde tot een verdere uitwerking van de projecten.²⁷

Naar een wegwijzer participatie

Op 23 april 2024 heeft het bestuur het plan van aanpak voor de totstandkoming van de wegwijzer participatie vastgesteld.

Het bestuur concludeerde daarbij dat: “de aanbevelingen uit de eerder verschenen rapporten over ledenparticipatie (weliswaar een mooi toekomstbeeld scheppen, *Red.*), maar dat ze onvoldoende praktisch zijn om bij projecten te kunnen afwegen of en in welke mate lidmaten betrokken kunnen worden bij beleidsvorming en invulling van een bepaald onderwerp dat landelijk speelt. Daarnaast is het niet helder aan welke randvoorwaarden en uitgangspunten dit dan moet voldoen. Verder zijn de aanbevelingen onvoldoende praktisch en beknopt voor lidmaten die zelf aan de slag willen gaan en met ideeën komen.

²⁶ Dit project heeft geleid tot het *Inspiratieatelier* op 11 juni 2024. Deze ontmoeting wordt geëvalueerd en gekeken wordt of hier een vervolg aan gegeven wordt. Dit project maakt geen onderdeel uit van de wegwijzer participatie.

²⁷ Onder andere het registratiedocument (PRD) *Afwegingskader participatie* van 1 februari 2024

Het besluit van het bestuur was om deze wegwijzer participatief op te stellen. Hiervoor gaf het bestuur financiële en beleidskaders²⁸ mee, en kaders op het gebied van besturing en medezeggenschap door leden van het Apostolisch Genootschap (vnl. statuten en reglementen). Namelijk:

- De (be)staande organisatiestructuur van het Apostolisch Genootschap is leidend en staat vast binnen dit project;
- Bestaande besturing en medezeggenschap is leidend en staat vast binnen dit project;
- De wegwijzer participatie legt de focus op het uitlijnen van het participatieproces binnen het Apostolisch Genootschap. In de wegwijzer worden geen (nieuwe) uitspraken gedaan over medezeggenschap en besturing.

²⁸ Onder deze kaders vallen het beschikbaar budget voor opstellen van de wegwijzer, adviesrapporten *Van volger naar maker* en *Ledenparticipatie: je moet wel meedoen anders krijg je het koud* uit 2022 en de bestaande afspraken van en door het programmateam OZL – Nieuwe Ontmoetingsvormen

Bijlage 3. Participatie in het publieke domein

De beweging van het Apostolisch Genootschap naar meer eigenaarschap van onder andere leden past goed binnen de ontwikkelingen die de afgelopen decennia in de maatschappij plaatsvinden. (Ook) in het publieke domein krijgt participatie een steeds prominenter rol. Met name in de afgelopen decennia verwachten overheden steeds meer eigen verantwoordelijkheid en initiatief haar inwoners. De *verzorgingsstaat* maakte geleidelijk plaats voor de *participatiesamenleving*²⁹, waarbij participatie op uiteenlopende wijze invulling kreeg. Bij het ontwikkelen van deze wegwijzer participatie voor het Apostolisch Genootschap is dan ook gebruik gemaakt van de kennis die bij overheid is vergaard over dit onderwerp.

In de jaren '70 van de vorige eeuw mochten mensen reageren op plannen van de overheid (inspraak). Dit was vanaf dat moment ook wettelijk zo geregeld. De burger werd in deze veelal *hiërarchische periode* als klant beschouwd. Vanaf de jaren '90 experimenteerden steeds meer overheden met *interactieve beleidsvorming* als aanvulling op inspraak. De overheid bleef in deze meer democratische periode wel aan zet, maar de burger kreeg een grotere rol bij beleidsprocessen: met name in het fysieke domein (openbare ruimte, leefomgeving).

Door veranderingen in de samenleving, maar ook ingegeven door bezuinigingen en het besef dat de overheid niet alles kon regelen en doen, richtte ze zich rondom de eeuwwisseling steeds meer op het ontwikkelen van een *vitale samenleving* en een doe-democratie: een vorm van meebeslissen van mensen door zelf maatschappelijke vraagstukken op te pakken³⁰. Binnen het sociale domein werd het nemen van eigen *verantwoordelijkheid* en inspelen op *eigen (burger)kracht* van mensen opgenomen in steeds meer overheidsbeleid³¹. De periode waar we ons nu bevinden, wordt ook wel de *netwerktijd* genoemd. De uitdaging hierbij is vooral interactie en gesprek.

Inmiddels is participatie in verschillende wettelijke kaders vastgelegd³². De invulling en de uitwerking van participatie bij de diverse overheden verschilt wel. Op alle niveaus. Dit heeft te maken met politieke keuzes, professionaliteit binnen de organisatie, maar ook met de cultuur binnen overheidsorganisaties. Ambtenaren en bestuurders staan steeds meer naast de inwoners en werken echt samen: en dat is wennen.

In de loop van de jaren is er allerlei kennis vergaard door het toepassen van participatie in de praktijk³³. Participatie wordt steeds meer een specifiek vakgebied waarvoor professionals worden opgeleid om participatieprocessen en -beleid te regisseren. Daarnaast is er aandacht voor (beleids)medewerkers en bestuurders om een weg te vinden in het samenwerken met inwoners.³⁴

²⁹ De koning gebruikte de term *participatiesamenleving* voor het eerst in 2013 in de troonrede: het was gericht op meer eigen verantwoordelijkheid voor burgers in het sociale domein.

³⁰ Dit is onder andere verwoord in de kabinetsnota 'De doe-democratie' uit 2013.

³¹ Onder andere de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, de Jeugdwet en de Participatiewet (werk en inkomen)

³² Bijvoorbeeld in de wet 'Versterking participatie op decentraal niveau' (2022) en de omgevingswet (2024)

³³ Voorbeeld is het gebruik van de participatieladder als hulpmiddel bij participatieprocessen om de ruimte voor inbreng van deelnemers te bepalen. Dit wordt uitgewerkt in deel 2 van de wegwijzer (praktische werkwijze)

³⁴ Een voorbeeld is de Relevant Gesprek Academie waarbij professionals leren werken een gestructureerde werkwijze om te bepalen hoe je mensen betreft bij vraagstukken waarbij participatie een belangrijke rol speelt. In programma's, workshops en e-learnings maken deelnemers de methodiek eigen: afgestemd op de rol die ze in (of buiten) hun organisatie hebben.

Bijlage 4. Methodiek *De Groene Weiden*

Het programmateam *OZL – Nieuwe Ontmoetingen* gebruikt de methodiek van *De Groene Weiden*. Dit is een methodiek die binnen het Apostolisch Genootschap is ontwikkeld en ook nog in ontwikkeling is.

De naam staat voor ruimte en vruchtbare grond. Een plek waar een initiatief kan ontwikkelen en groeien.

Als één of meer leden en sympathisanten van het Apostolisch Genootschap een (nieuw) vrijwilligersinitiatief indienen bij het programmateam, gaat een coach vanuit het programmateam de initiatiefnemer ondersteunen. Dat gebeurt door een aantal gesprekken met de initiatiefnemers te voeren om het hoe en waarom van het initiatief verder uit te werken.

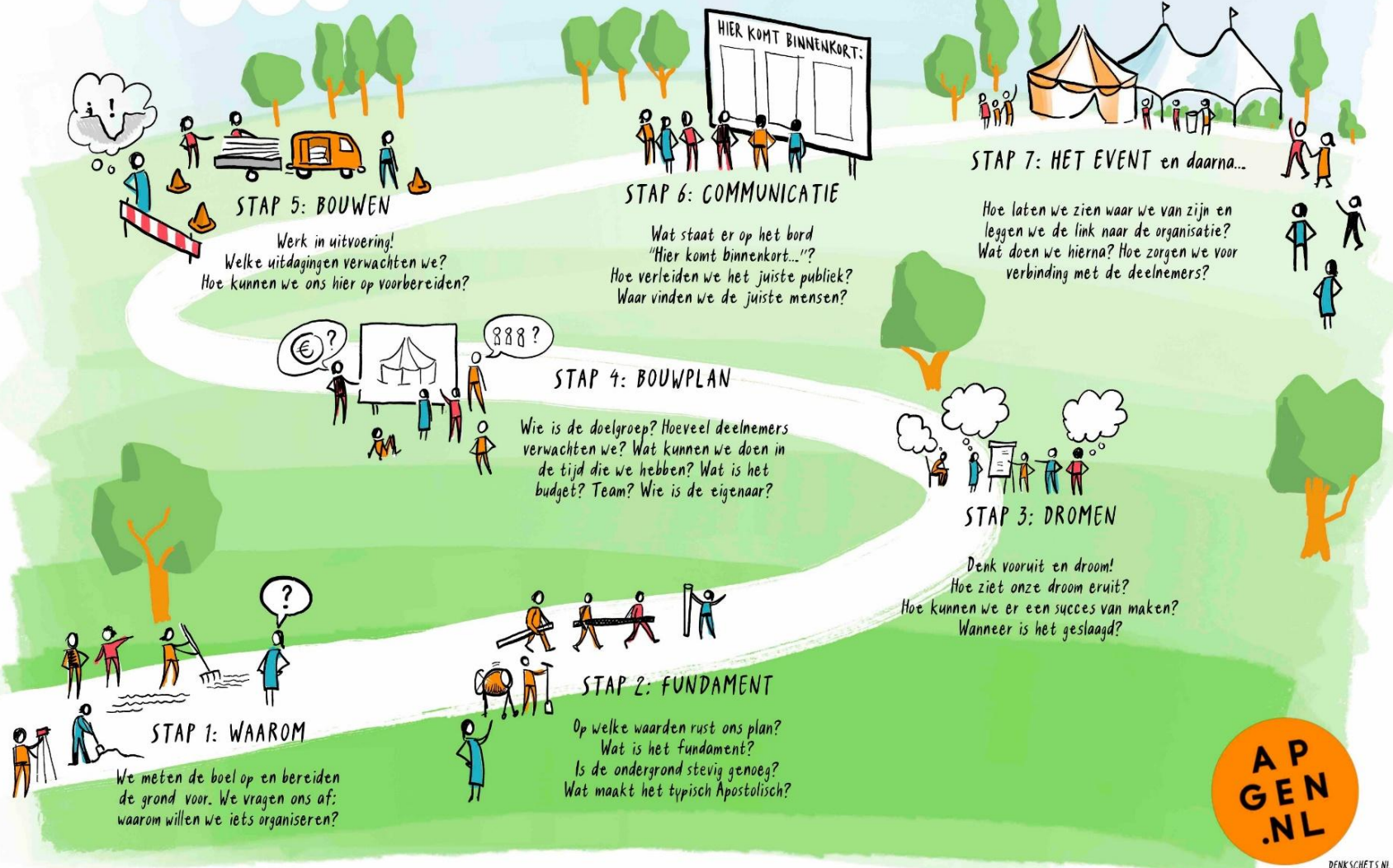
De onderwerpen die in die gesprekken aan de orde komen, worden aan de hand van een stappenplan opgepakt. De stappen van deze methodiek zijn.

- Stap 1. Waarom
- Stap 2. Fundament
- Stap 3. Dromen
- Stap 4. Bouwplan
- Stap 5. Bouwen
- Stap 6. Communicatie
- Stap 7. Het event en daarna

Op de volgende pagina staat een afbeelding waarin de methodiek stap voor stap wat verder wordt uitgelegd.

De Groene Weiden

De groene weide staat voor ruimte en vruchtbare grond. Een plek waar een initiatief kan ontwikkelen en groeien.

Bijlage 5. Methodiek *Relevant Gesprek*

Relevant Gesprek® is een methodiek om op een gestructureerde werkwijze te bepalen hoe deelnemers te betrekken bij vraagstukken waarbij participatie een belangrijke rol speelt. *Relevant Gesprek* wordt met name gebruikt in het publieke domein.

De gedachte achter de methodiek is dat elk participatieproces maatwerk is en dat het belangrijk is dat elk gesprek (of participatie-actie die je voert) relevant is voor de deelnemers. Alleen als het voor deelnemers relevant is, doen ze mee (en anders niet).

De methodiek gaat uit van twee hoofdfasen:

1. Aanpak
2. Uitvoering

In elke fase doorloop je een aantal stappen en beantwoord je een aantal vragen (en deelvragen) om uiteindelijk tot een resultaat te komen: het plan van aanpak (fase 1) en een succesvol participatieproces (fase 2).

Op de volgende pagina's staat de methodiek schematisch weergegeven. In deel 2 van de wegwijzer (de praktische werkwijze/uitvoering visie) werken we de methodiek verder uit voor toepassing bij het Apostolisch Genootschap.

Fase 1 Relevant Gesprek. Aanpak

Checklist Relevant Gesprek (aanpak)

- Wat zijn de fasen om het beleidsdoel te bereiken?
- Wat is het participatiedoel en ruimte voor inbreng?
- Wat is de participatievraag?
- Met welke deelnemers beantwoorden we de participatievraag?
- Wie nodigt het publiek uit?
- Wat is de best passende gespreksvorm?

Fase 2 Relevant Gesprek. Uitvoering

Bijlage 6. Participatievalkuilen

Op een goede manier en met de relevante deelnemers te participeren, vraagt om een zorgvuldige voorbereiding en afstemming van de kaders. Bij het maken van een plan van aanpak voor participatie is het goed om rekening te houden met valkuilen die bij veel processen op de loer liggen. Vanuit *Relevant Gesprek* zijn er elf van deze valkuilen geformuleerd: deze zijn van toepassing bij beleidsbeïnvloedende participatie, en bij het ondersteunen van initiatieven door leden en sympathisanten.

1. Participatie is een doel op zich

Participatie is een middel, een instrument om doelen te bereiken. Het is geen doel op zich. Voorafgaand aan (participatieprocessen) is het belangrijk om vragen te stellen als: Waarom wil je in gesprek? Wat draagt participatie bij aan je beleidsdoel? En behaal je je beleidsdoel wel met participatie? Of is communicatie een betere strategie dan participatie?

2. Draagvlak en consensus als participatiedoel

Bij onderwerpen waarbij de meningen uiteenlopen wordt weleens gedacht dat met inzet van participatie draagvlak en consensus bereikt kan worden. Draagvlak kun je niet creëren, maar is een effect van een goed doorlopen proces. Consensus is veelal uitgesloten. Participatie maakt het verschil in belangen inzichtelijk en bespreekbaar. Met als effect dat er meer begrip en acceptatie is voor het beleid.

3. Onduidelijke participatievraag

Waarover wil je in gesprek? is een belangrijke vraag om te beantwoorden voorafgaand aan ieder (participatie)proces. Een bijeenkomst organiseren of een enquête versturen is niet zo moeilijk. Maar heb je aan het einde van je (digitale) gesprek wat je nodig hebt? En sluit de participatievraag aan bij de belevingswereld van de deelnemers? De vraag stuurt het antwoord. Bij het maken van een plan van aanpak voor ieder participatieproces is goed formuleren van de participatievraag dan ook heel belangrijk.

4. Geen gesprekskaders

Waarover mogen deelnemers meedenken of (mee)beslissen? Wat zijn de kaders? Het is belangrijk deze te bepalen en dat deelnemers van het participatieproces weten wat ze kunnen verwachten. Dat geldt ook voor het bestuur. In de praktijk gebeurt het regelmatig dat vooraf gestelde kaders worden losgelaten, bijvoorbeeld omdat op social media of, in het geval van het Apostolisch Genootschap, bij leden en/of geloofsgemeenschappen veel weerstand is tegen de kaders. Door deelnemers in de beginfase kaders mee te geven worden risico's beperkt om bijvoorbeeld bij te sturen of zelfs opnieuw de participatie te starten.

5. Iedereen uitnodigen

Het is onmogelijk om met iedereen in gesprek te gaan. Het is bovendien niet nodig. Bij een heldere participatievraag, volgt daaruit ook welke deelnemers je bij het antwoord op de vraag betrekken zouden moeten worden. Bij de meeste participatiegesprekken is het verstandig om deelnemers gericht uit te nodigen. Het perspectief van leden kan bijvoorbeeld best vertegenwoordigd worden door een kleine groep. Een grote groep deelnemers betrekken is vaak alleen relevant als het onderwerp voor de deelnemers concreet en dichtbij is.

6. Publieksgroepen vergeten

Het is belangrijk om alle relevante deelnemers mee te nemen. Mensen die (direct) geraakt worden door plannen willen graag betrokken worden. Als ze niet meegenomen worden, dan organiseren ze zichzelf.

7. Onduidelijke rol en stem

Het is belangrijk om vooraf duidelijk te maken wat de mate van invloed is van de deelnemers die actief mee kunnen doen. Mogen ze alleen meedenken en beslist het bestuur? Of mogen ze meebepalen om te komen tot nieuwe oplossingen? Verkeerde verwachtingen scheppen is zo gebeurd. Goed verwachtingsmanagement voorkomt teleurstelling en gedoe achteraf. Eerlijk, open en transparant zijn is dus belangrijk en ook om hierbij duidelijk te maken hoe en waarover deelnemers betrokken worden.

8. Het bestuur of landelijke voorgangers als (on)logische afzender

Wie nodigt de deelnemers uit voor gesprek? Binnen het publieke domein mopperen overheden dat ze vaak dezelfde deelnemers zien op bijeenkomsten: de *usual suspects*. Dat zijn de mensen die zijn aangesloten op kanalen van die overheden en die daardoor dus bereikt worden. Dit geldt ook voor het Apostolisch Genootschap: ook daar hebben we *usual suspects*. Om nieuwe deelnemers te bereiken, is het belangrijk om kritisch te kijken naar wie de uitnodiging verstuurd. Het kan wel eens zinvol zijn om te kiezen voor een andere afzender dan die voor een grote groep (potentiële) deelnemers bekend en relevant zijn. Dus eens een keer wat anders dan bijvoorbeeld de (landelijk) voorganger of het bestuur.

9. Eén bijeenkomst voor iedereen

De vorm om deelnemers te betrekken kan heel verschillend zijn. Wat die vorm is, is dus maatwerk. Een valkuil is om deelnemers altijd samen te spreken, tijdens één bijeenkomst. Dat is soms ook heel zinvol, omdat je dan verschillende standpunten kan delen en begrip kan creëren. Maar dat is niet altijd nodig. Soms is het beter om publieksgroepen apart te spreken: in kleine groepen of individueel. Het risico van één bijeenkomst voor iedereen is het ontstaan van een negatieve spiraal, waar deelnemers die negatief gestemd zijn andere deelnemers meenemen in

hun negativiteit. De keuze voor een passende gespreksvorm is afhankelijk van de participatievraag. Deelnemers samen uitnodigen moet in ieder geval een bewuste keuze zijn die iets toevoegt aan de kwaliteit en uitkomsten van de gesprekken.

10. Besluitvormers niet aangehaakt

Aan ieder beleidsonderwerp of project is een besluitvormer gekoppeld. Dat kan bijvoorbeeld het bestuur zijn, een medewerker of een programmateam. Het is van belang dat zij vooraf zijn aangehaakt bij plannen om met deelnemers in gesprek te gaan. Zodat hij weet wat hij kan verwachten.

11. Ambitie niet haalbaar: onvoldoende tijd

Een participatietraject kost geld, tijd en menskracht. Elke *stap* in een participatietraject kost minimaal 8 tot 12 weken (van voorbereiding en afstemming, het gesprek met de deelnemer en het verwerken van resultaten). Vaak zijn er hoge ambities en is er weinig tijd. Met het maken van een Participatieaanpak is het belangrijk om ambitie, tijd en geld op elkaar af te stemmen.

Bijlage 7. Werksessies implementatie -en actieplan

Voor deel 2 van de wegwijzer stonden de volgende participatievragen fase centraal:

- Wat heb je nodig bij de praktische uitvoering van de visie op beleidsbeïnvloeding door leden en sympathisanten?
- Wat heb je nodig bij de praktische uitvoering van de visie op het ondersteunen van initiatieven van leden en sympathisanten?

Om antwoord op deze vragen te krijgen zijn er verschillende werksessies geweest. Bij elke werksessie was de projectleider/penvoerder en minimaal één van de leden van het projectteam participatie aanwezig.

1. Gesprekken beleidsbeïnvloedende participatie met programma-teams

Bij deze gesprekken hebben we gekeken of de methodiek *Relevant Gesprek* landt bij de mensen die hier mee moeten werken: medewerkers van de landelijke organisatie. De methodiek is getoetst op basis van actuele cases / beleidsvraagstukken voor toepassing binnen het Apostolisch Genootschap. Daarnaast is bij deze gesprekken geïnventariseerd wat medewerkers nodig hebben voor de verdere uitwerking.

De volgende gesprekken zijn gevoerd:

- 17 september. Programmteam Bestuur en Organisatie (Harald Eekhart). Casus: Meerjarenvisie
- 19 september 2024. Programmteam Maatschappelijke Betrokkenheid (Jeannette Veninga en Marianna Stolk). Casus: Omgaan met de aarde
- 26 september 2024. Programmteam Vitale Gemeenschappen (Marcel Kroonenberg, Michel Post, Edwin de Wit): Casus: Passende huisvesting van een gemeenschaap

2. Gesprek ondersteunen initiatieven leden en sympathisanten

Bij het ondersteunen van initiatieven van leden gaan we werken met de methodiek *De Groene Weiden*. Dit is een methodiek die al toegepast wordt door het (voormalige) programmteam *Nieuwe Ontmoetingsvormen* (nu ondergebracht bij het programmteam Ontmoeting, Zingeving en Levenskunst). In het gesprek is besproken hoe de methodiek in de praktijk werkt / gewerkt heeft op basis van een aantal afgeronde trajecten. En er is besproken, wat nodig om participatief te werken in de organisatie en gebruik van de methodiek.

Het volgende gesprek is gevoerd:

- 5 september 2024. (voormalig) Programmteam Nieuwe Ontmoetingsvormen (Steven Geldof, Lonneke Boltjes).

3. Gesprek met projectgroep en klankbordgroep

In een (gecombineerde) werksessie met het projectteam en de klankbordgroep is expliciet naar het uitgangspunt van leden, sympathisanten en geloofsgemeenschappen gekeken. Vragen die in dit gesprek aan de orde kwamen:

- Wat hebben leden, sympathisanten en geloofsgemeenschappen nodig om participatief te kunnen werken op basis van de methodieken *Relevant Gesprek* en *De Groene Weiden*.
- Wat zou jij het bestuur en de medewerkers mee willen geven om de beoogde 'ja-en houding' te krijgen? Wat is er in jouw ogen nodig dit voor elkaar te krijgen?

Dit gesprek met de klankbordgroep en projectgroep was op 26 september 2024.

Bijlage 8. Borgingshuis

Borging van participatie is gericht op welke maatregelen nodig zijn om participatie in hart, hoofd en handen te krijgen en te houden? Het gaat om vragen als: Wat moeten we doen om medewerkers, bestuurders en leden participatief/omgevingsgericht te laten werken (en te blijven werken)? Wat is nodig om de ambitie die we hebben tot uitvoering te brengen? Door borging professionaliseren we het Apostolisch Genootschap om participatief te werken.

Waarom is borgen nu belangrijk?

Als we participatie niet borgen, is er een aantal risico's:

- Het wiel wordt telkens opnieuw uitgevonden. Iedereen heeft een eigen beeld van participatie en de manier van werken. Processen worden (daardoor) steeds anders ingericht en beoordeeld
- Wanneer doe je participatie goed? Zonder (interne) afspraken en kaders over de manier om bijv. leden te betrekken, weten medewerkers nooit of ze het goed doen. Het bestuur kan zonder zulke afspraken ook niet goed beoordelen of participatie goed was.
- Wisseling van de wacht. Collega's komen en gaan. Ze nemen daarbij kennis en expertise mee. Nieuwe collega's moeten opnieuw ervaringen opdoen. Zonder afspraken, werkwijzen en kaders moeten mensen steeds opnieuw beginnen.

Om participatie te borgen, kunnen we de metafoor van een huis gebruiken. Er zijn verschillende niveaus in het huis (verdiepingen). Per niveau zijn er verschillende rollen en taken (kamers met verschillende functies: slaapkamer, woonkamer, keuken, enz.).

In dit *borgingshuis* onderscheiden we:

1. Omgevingsniveaus
2. Rollen en taken

Omgevingsniveaus

Er zijn drie omgevingsniveaus in het borgingshuis:

- a. Het organisatieniveau
- b. Het vraagstukniveau
- c. Het gespreksniveau

a. Organisatieniveau

Het organisatieniveau is het Apostolisch Genootschap als geheel. Binnen het genootschap spelen meerdere vraagstukken een rol. Dat kan dan gaan om beleidsvraagstukken of andere processen, maar ook om verschillende initiatieven van leden die ondersteund moeten worden.

Rondom participatie is het doel op dit niveau: een participatieve organisatie vormgeven.

Voorbeelden van vragen die op dit niveau spelen: *wat is de rol/positie van het bestuur, waar beleg je participatie in de organisatie, hoe stimuleer je collega's om eenduidig te werken?*

Een concreet voorbeeld bij het

b. Vraagstukniveau

Bij het Apostolisch Genootschap spelen dus meerdere vraagstukken een rol. Per vraagstuk kan participatie een rol spelen. Om die participatie per vraagstuk vorm te geven, kunnen we diverse participatiemiddelen (zoals een gesprek, enquête, online forum) inzetten om uiteindelijk tot een *succesvol participatieproces* te komen. Dat is het doel op dit niveau.

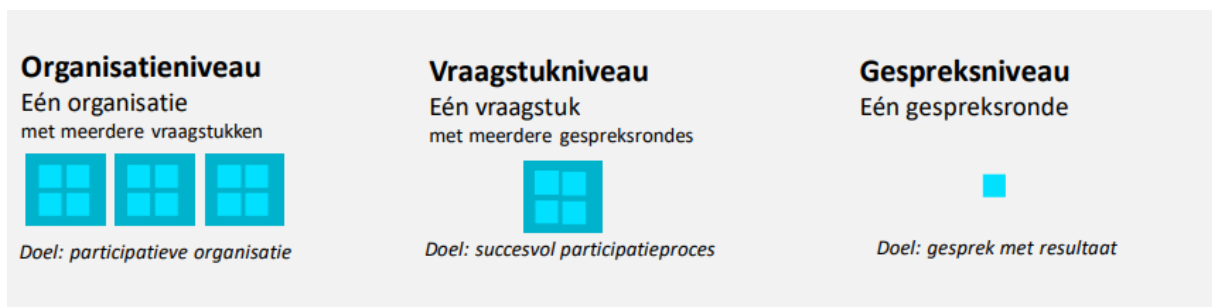
Voorbeelden van vragen op dit niveau: *hoe kun je een participatieproces vormgeven? en hoe kies je een geschikte en creatieve participatievorm?*

c. Gespreksniveau

Per vraagstuk kun je meerdere participatiemiddelen inzetten. Dat noemen we gespreksrondes: dat kan letterlijk een gesprek zijn, maar ook een enquête oid. Bijvoorbeeld: eerst een gesprek met twee leden over wat belangrijk is om rekening mee te houden bij een specifiek vraagstuk, dan een enquête onder meerdere leden en daarna een bijeenkomst met een grote groep leden om de resultaten te duiden. In dit geval zijn er drie 'gespreksrondes'. En per ronde wil je *een gesprek met resultaat*. Dat is het doel op dit niveau.

Voorbeelden van vragen op dit niveau: *Hoe ben je als bestuurder aanwezig tijdens participatiegesprekken? Of Hoe ga je om met leden die steeds het hoogste woord hebben?'*

In een plaatje zien die omgevingsniveaus er als volgt uit:

Voorbeeld van omgevingsniveaus bij het Apostolisch Genootschap

Een fictief voorbeeld in de praktijk van het Apostolisch Genootschap zou de benoeming van geestelijk verzorgers kunnen zijn.

- Organisatiebrede afspraken over de benoeming van geestelijk verzorgers bevindt zich op *organisatieniveau*.
- De benoeming van een geestelijk verzorger van gemeenschap X bevindt zich op *vraagstukniveau* (daarbij hanteer je de kaders die je op organisatieniveau hebt afgesproken)
- Een gesprek met broeders en zusters van gemeenschap X over wat ze belangrijk vinden aan een nieuwe geestelijk verzorger, bevindt zich op *gespreksniveau*.

Op al deze niveaus kun je participatie toepassen.

- Organisatiebreed beleid maken door deelnemers te vragen wat ze in algemene zin belangrijk vinden bij de benoeming van geestelijk verzorgers. Bijv. een profielschets voor alle geestelijk verzorgers, of een beschrijving van de manier waarop geestelijk verzorgers benoemd worden en de manier waarop gemeenschappen hierbij betrokken worden. Het resultaat is uiteindelijk benoemingsbeleid geestelijk verzorgers.
- Bij het benoemen van een geestelijk verzorger in gemeenschap X ga je in gesprek met de gemeenschap. Je spreekt daarmee bijv. een stappenplan en tijdsplan af over de benoeming hiervan, welke gesprekken met gemeenschap gevoerd gaan worden, enz. Het resultaat is uiteindelijk de benoeming van een nieuwe geestelijk verzorger van gemeenschap X.
- Dit is één gesprek in de gemeenschap over bijv. de profielschets van de specifieke geestelijk verzorger die nodig is in gemeenschap X. Dat is dus een participatief/interactieve werkvorm (nl. een gesprek). Het resultaat is een profielschets voor de nieuwe geestelijk verzorger van gemeenschap X.

Rollen en taken

Bij de verschillende omgevingsniveaus zijn er verschillende rollen te onderscheiden die mensen hebben bij participatievraagstukken. Een bestuurder heeft een andere rol dan een inhoudelijk adviseur, iemand in een managementrol heeft een andere rol dan een procesadviseur. Dit kan per niveau ook weer verschillen. Op organisatieniveau doet een bestuurder wat anders (en heeft een andere rol) dan op gespreksniveau.

Een paar voorbeelden van vragen:

- Wat is de rol/positie van het bestuur op het gebied van participatie? Dit is een vraag op organisatieniveau voor een bestuurder.
- Hoe stimuleer je collega's om eenduidig te werken? Dit is een vraag op organisatieniveau voor een manager.
- Hoe kun je een participatieproces goed beoordelen? Dit is een vraag op vraagstukniveau voor een bestuurder.
- Hoe kies je een geschikte en creatieve gespreksvorm? Dit is een vraag op vraagstukniveau voor een adviseur.
- Hoe ben je als bestuurder aanwezig tijdens een participatiegesprek? Dit is een vraag op gespreksniveau voor een bestuurders.

Het soort vragen verschilt per rol/taak die je hebt:

- Bij bestuurders gaat het om *richten*. Een voorbeeld is beleid: inhoud, efficiëntie, verbeteren relatie, enz.
- Bij mensen met een managementrol gaat het om *inrichten*. Wat is er aan menskracht en middelen nodig om uitvoering te geven aan het beleid? Denk aan een eenduidige werkwijze, verankering van werkprocessen, trainingen, enz.
- Bij medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het participatiebeleid en de inrichting hiervan gaat het om *verrichten*: het vertalen van het beleid naar de praktische uitvoering dus. Denk aan adviseurs, beleidsmedewerkers, masters, enz.

Voorbeeld van rollen en taken bij het Apostolisch Genootschap

Laten we het voorbeeld van het beleid voor de benoeming van geestelijk verzorgers nemen (dus: organisatieniveau).

- Bij het *richten* gaat het bijvoorbeeld om de vraag hoe we de benoeming van geestelijk verzorgers aan de ene kant eenduidiger kunnen maken en aan de andere kant wel voldoende flexibiliteit hebben om in te springen op de wensen en behoeften van individuele gemeenschappen

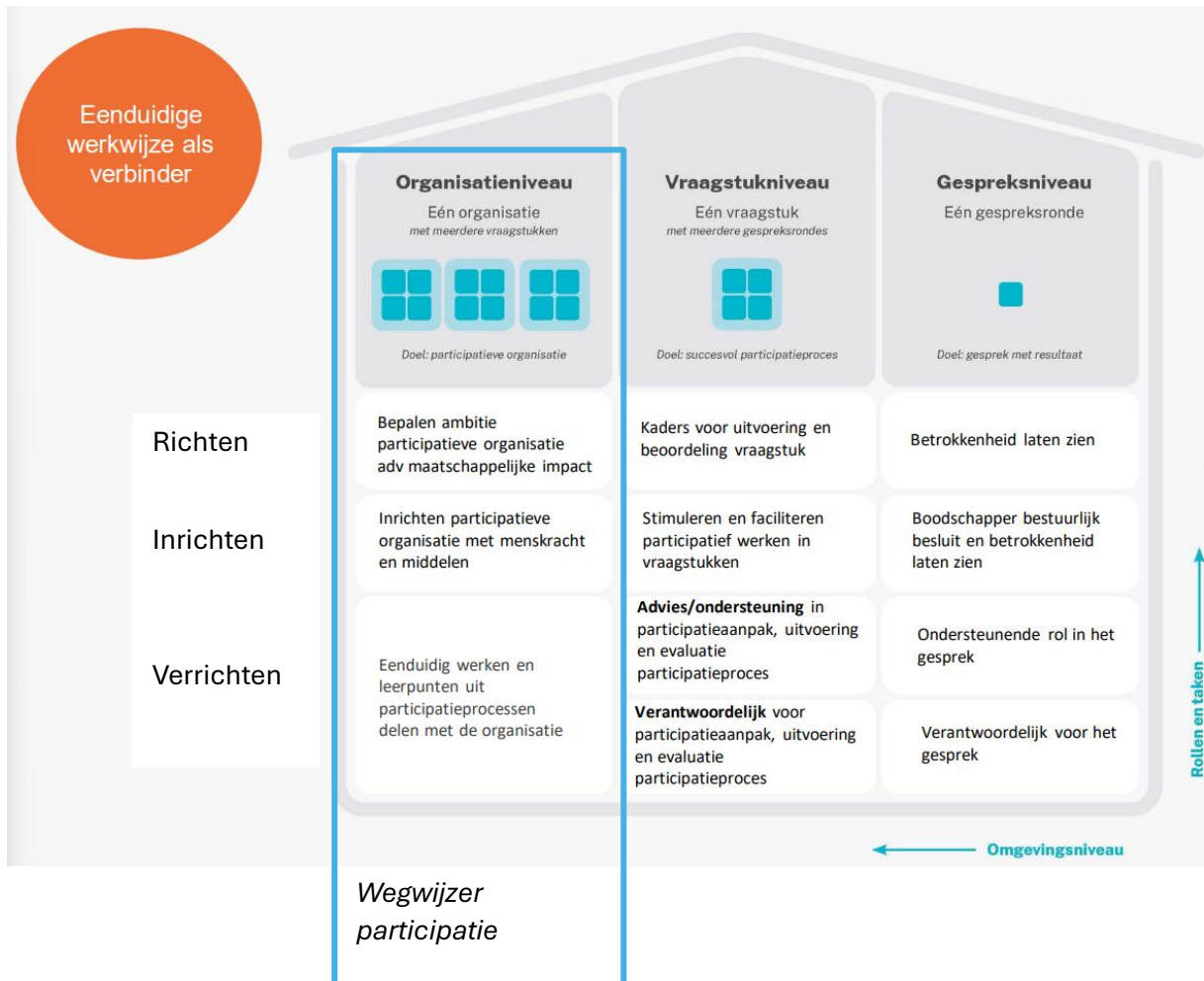
- Bij het *inrichten* kan het om de vraag gaan wie zich landelijk nu bezig gaat houden met de benoeming van geestelijk verzorgers. En hoe we organisatiebrede afspraken kunnen maken dat de benoemingen op de manier gebeuren die we afspreken in het benoemingsbeleid.
- Bij het *verrichten* gaat het om vertalen van de algemene afspraken naar de daadwerkelijke uitvoering. Dus het regionale en m.n. lokale werk zelf bij de benoeming van een nieuwe geestelijk verzorgers.

Omgevingsniveaus, en rollen en taken in het borgingshuis

Als we de verschillende omgevingsniveaus en de rollen/taken in één figuur zetten, krijg je het *borgingshuis*. Dit ziet er als volgt uit:

Elk 'kamertje' heeft z'n eigen uitdagingen, proces en (eind)product. Zonder direct in te gaan op alle kamertjes, krijg je het volgende beeld.

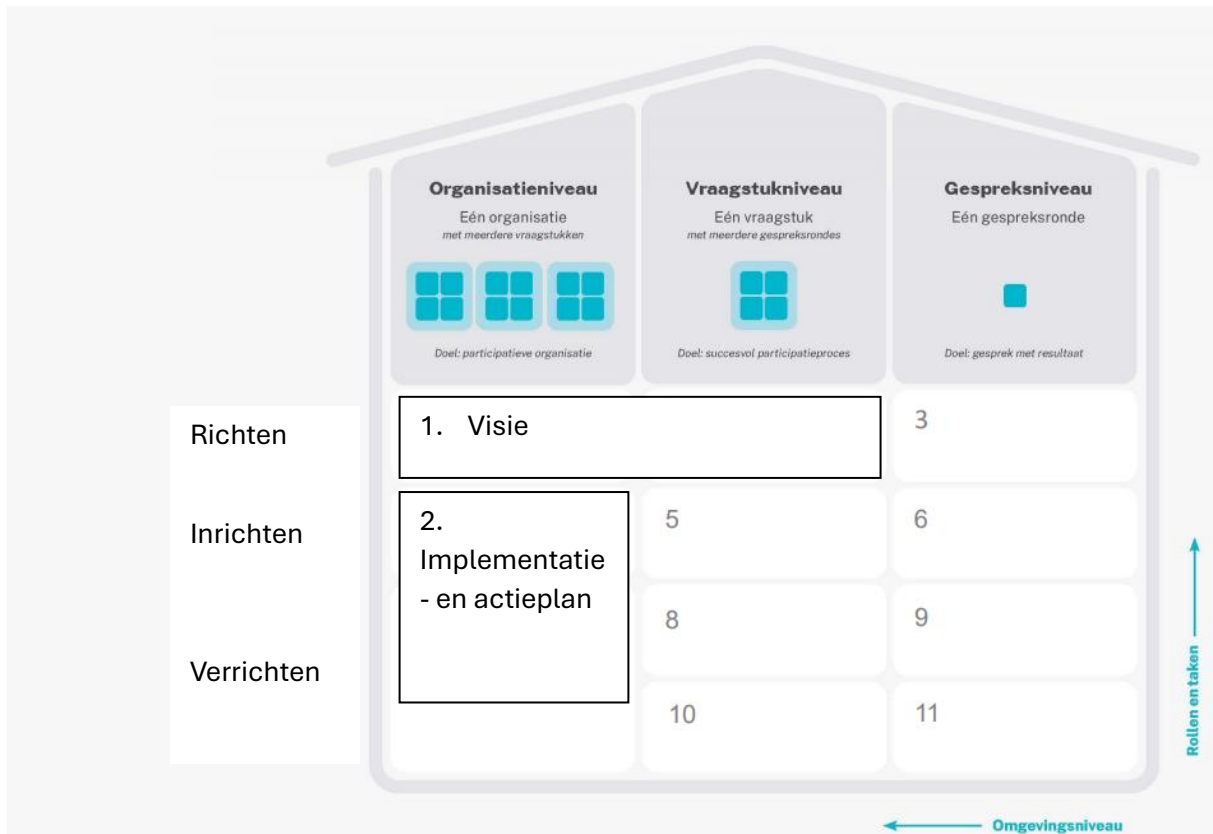
De wegwijzer participatie bevindt zich dus op het organisatieniveau. Na vaststelling van de wegwijzer kunnen we het huis en de andere kamers verder gaan inrichten.

Vertaling naar de wegwijzer

De wegwijzer participatie voor het Apostolisch Genootschap bestaat uit twee onderdelen:

1. Een visie op participatie
2. Een implementatie- en actieplan

Zet je dit in het borgingshuis, krijg je het volgende beeld.

1. Visie op participatie

In de visie staat de ambitie voor participatie. De ambitie voor het Apostolisch Genootschap als geheel. Het bestuur heeft met het vaststellen van de visie richting gegeven en antwoord gegeven op de ‘wat’ en de ‘waarom’-vraag.

In de visie staan ook een aantal concrete handvaten. Bijvoorbeeld dat we voor beleidsbeïnvloedende participatie de methodiek van *Relevant Gesprek* gaan gebruiken en voor het ondersteunen van initiatieven de methodiek van *De Groene Weiden*.

De visie geldt voor het Apostolisch Genootschap als geheel: het geeft richting aan de manier waarop participatie binnen het genootschap vorm kan geven. De visie ligt daarmee op organisatieniveau. De methodieken die we beschrijven helpen bij participatie op vraagstukniveau. Ze geven richting aan de manier waarop de vraagstukken participatief ingericht kunnen worden.

2. Implementatie- en actieplan

In deel twee van de wegwijzer gaat het om het *inrichten* en *verrichten* van *beleidsbeïnvloedende participatie* en het *ondersteunen van initiatieven* op organisatieniveau.

Het implementatieplan is primair gericht op de inrichting en borging van participatie in de landelijke organisatie. Waar wordt participatie belegd en geborgd? Met de juiste opleiding en training kunnen zij de methodieken en manier van werken toepassen in de praktijk: landelijk, regionaal en plaatselijk. Op die manier kunnen ze de werkzaamheden verrichten en leden en sympathisanten betrekken bij beleidsvorming en te stimuleren tot meer eigenaarschap. Ook de verankering van participatie in werkprocessen (inrichten) is een onderdeel van afspraken op organisatieniveau.

Leden en sympathisanten betrekken we op *vraagstukniveau* en *gespreksniveau*. Dat doen we na vaststelling van de wegwijzer. In het actieplan voor 2025 staat beschreven wat er in dan op het gebied van participatie gaat gebeuren en wat verder ontwikkeld wordt in die periode.

In 2025 gaan we de wegwijzer ook evalueren en kijken we welke acties op het gebied van participatie (incl. de borging ervan) verder nodig zijn voor 2026 en verder.

Bijlage 9. Kritische succesfactoren beleidsbeïnvloedende participatie

Versie 21 oktober 2024

Niveau	Criterium	Ja	Misschien	Nee
<i>Inhoud.</i> Verbeteren kwaliteit van de inhoud	Het onderwerp is geschikt voor participatie			
	Er is ruimte voor aanpassingen			
	Je kunt het eindresultaat uitvoeren			
	Resultaten worden zichtbaar gemaakt en gedeeld			
<i>Proces.</i> Optimale toegankelijkheid proces	Het proces is voor alle belanghebbenden toegankelijk			
	Het (besluitvormings)proces is duidelijk en transparant			
	Deelnemers worden continue geïnformeerd over de voortgang van het proces			
	Het besluit wordt helder gecommuniceerd			
<i>Relatie.</i> Afstemmen op diversiteit van belang	Alle belangen kunnen we in beeld brengen en betrekken in het proces			
	De relatie met belanghebbenden is goed/neutraal			
	De wijze van interactie kunnen we afstemmen op de belanghebbenden			
	Alle belangen worden zichtbaar afgewogen en verwerkt			

Randvoorwaarde	Ja	Misschien	Nee
Er is voldoende tijd voor participatie			
Er is voldoende menskracht voor participatie			
Er is voldoende geld voor participatie			
Er zijn voldoende middelen voor participatie			

Bijlage 10. Checklist evaluatie beleidsbeïnvloedende participatie

Versie 21 oktober 2024

Niveau	Criterium	Helemaal mee eens	Enigszins mee eens	Neutraal	Enigszins mee oneens	Helemaal mee oneens
Inhoud						
	Onderwerp was geschikt voor participatie					
	Er was ruimte voor aanpassingen					
	Je kunt het eindresultaat uitvoeren					
	Resultaten zijn zichtbaar gemaakt en gedeeld					
Proces						
	Het proces was voor alle belanghebbenden toegankelijk					
	Het besluitvormingsproces was duidelijk en transparant					
	Deelnemers zijn continue geïnformeerd over de voortgang van het proces					
	Het besluit is helder gecommuniceerd.					
Relatie						
	Alle belangen zijn in beeld en betrokken					
	De relatie met belanghebbenden was goed/neutraal					
	De wijze van interactie hebben we afgestemd op de belanghebbenden					
	Alle belangen zijn zichtbaar afgewogen en verwerkt					

Bijlage 11. Culturaspecten in relatie tot participatie

In verschillende werksessies noemden deelnemers aspecten die te maken hebben met de cultuur binnen het Apostolisch Genootschap. Een aantal van deze aspecten is relevant om rekening mee te houden bij het verder uitwerken en invullen van het participatiebeleid.

Negatieve ervaringen met participatie uit het verleden

Een beperkt deel van de bestaande leden is geïnteresseerd om actief deel te nemen aan vraagstukken op landelijk niveau. Dat kan (ook) met ervaringen uit het verleden te maken hebben. Ook toen zijn leden regelmatig betrokken bij ontwikkelingen. Verschillende deelnemers gaven aan dat hier destijds niet of weinig mee is gedaan. Daarom is verwachtingen wekken, tijdige en toegankelijke informatie, terugkoppeling wat gedaan is/wordt met inbreng en het delen van successen van belang.

Gewenning aan hiërarchisch werken met middelpunten

Bij het Apostolisch Genootschap is er lang op een hiërarchische manier gewerkt. Er was één apostel, een kring met oudsten / districtvoorgangers hier omheen. In de geloofsgemeenschappen werd die lijn doorgetrokken met voorgangers, een kring met geestelijk verzorgers die hem / haar ondersteunde, en middelpunten die verantwoordelijk waren voor specifieke onderdelen. Het was duidelijk waar de verantwoordelijkheden lagen en wie wat deed. Dit gaf ook rust en duidelijkheid, betekenisgeving voor mensen met een functie, enz.. Zelf verantwoordelijkheid nemen voor het geheel, versterken eigenaarschap, e.d. is relatief nieuw. Het uitspreken over wat jij wil (en wat misschien wel in gaat tegen iets wat al heel lang zo is of wat anderen wel willen), is niet vanzelfsprekend. Dit geldt voor leden van het genootschap, maar ook voor de landelijke organisatie. De veranderingen en de gewenste 'beweging' zal voor sommige mensen voor onzekerheid, vragen en (wellicht) weerstand zorgen. Aandacht voor betekenisgeving is dan ook belangrijk.

Geestelijke zorg als belangrijkste zorg

Het Apostolisch Genootschap is ontstaan en gegroeid als (religieus humanistisch) kerkgenootschap. Geestelijke zorg, waaronder rituelen en de eredienst stonden centraal. Alles stond in het teken hiervan: ook bij de keuze (van vroeger uit zelfs 'aanwijzing') van mensen op een sleutelpositie, zoals (districts)voorgangers, e.d. Naarmate het Apostolisch Genootschap zich meer naar buiten richtte (o.a. door initiatieven als Iederal, e.d.) veranderde dit. Dit is niet voor iedereen vanzelfsprekend en ook niet iedereen kan (en wil) hier in mee. Als het Apostolisch Genootschap verder wil veranderen, is het aan te raden om voor mensen in een sleutelpositie niet alleen te kijken naar ervaring binnen het genootschap en geestelijke zorg, maar ook naar vernieuwing, (coachend) leiderschap en alternatieve vormen van gemeenschapsbeleving en -ontwikkeling, en professionalisering van de landelijke organisatie op andere terreinen dan de geestelijke zorg.

Gemeenschap of religieus humanisme

Een groot deel van de bestaande leden is al (heel) lang verbonden met een vaste gemeenschap. Het apostolisch zijn is voor een groot deel verbonden aan die gemeenschap en de mensen die ze

kennen. Het religieus humanisme is het verbindende element. Apostolisch zijn is vanzelfsprekend en een vast onderdeel in het leven van veel leden en sympathisanten. De gezamenlijke drive van de begintijd (na WOII / wederopbouw) - om 'samen bergen te verzetten', nieuwe gemeenschappen te vormen en gebouwen op te bouwen - is veranderd. Lang niet iedereen heeft dezelfde drive en dezelfde reden om apostolisch / religieus humanistisch te zijn. Voor sommige apostolischen staat de (vaste) gemeenschap en de eredienst centraal, bij andere mensen gaat het meer om het zoeken naar zin, het actief vorm geven aan centrale waarden in de maatschappij, enz. Bij participatie en het samen vorm geven aan het Apostolisch Genootschap, is het goed om rekening te houden met deze verschillende 'drives' en dit verschillende gevoel van (apostolische) identiteit. Er is tenslotte niet één soort apostolische...

Eindnoten

-
- i Voor het volledige geloofsverhaal, zie: <https://www.apgen.nl/over-ons/>
 - ii Die hoge betrokkenheid van leden en sympathisanten bij het Apostolisch Genootschap komt bijvoorbeeld naar voren bij de uitkomsten van het naamassociatie-onderzoek (2024).
 - iii Uit: Visie op besturen en toezicht, december 2022
 - iv Definitie van het kennisknooppunt participatie van de Erasmus Universiteit Rotterdam.
 - v In het publieke domein worden initiatieven door inwoners ook wel *Maatschappelijke participatie* genoemd
 - vi Gamification is het toepassen van gamedenken en gametechnieken in niet-game omgevingen. Het doel is om spelenderwijs gedrag te veranderen, betrokkenheid te creëren en kennis over te dragen
 - vii Voorbeelden van initiatieven voor nieuwe ontmoetingen staan op: <https://www.apgen.nl/activiteiten/nieuwe-ontmoetingsvormen>
 - viii Volgens reglement lidmaatschap, december 2022
 - ix Bijvoorbeeld financiële kaders, personele kaders, beleidskaders, toetsingscriteria, statuten en reglementen